

AT

RO

PA

**L
A
N
O
Y
E**

**DE WRAAK
VAN DE VREDE**

Atropa.

De wraak van de vrede

Tom Lanoye

Dramatis Personae

Agamemnon	opperbevelhebber van de Grieken
Ifigeneia	zijn dochter
Klytaimnestra	zijn vrouw
Helena	zijn schoonzus
Hekabe	de moeder van zijn Trojaanse vijand
Andromache	de vrouw van zijn Trojaanse vijand
Kassandra	de zus van zijn Trojaanse vijand – te spelen door dezelfde actrice als Ifigeneia

vrouwen te spelen door alle actrices, afwisselend

Het toneel is eerst het thuisfront,
dan het oostelijke front,
dan weer het thuisfront

‘*Atropa belladonna*: de geslachtsnaam Atropa komt van de Griekse schikgodin Atropos – de onbuigzame die de levensdraad doorsnijdt. De soort aanduiding “schone vrouw” slaat op het vroegere gebruik van vrouwen om wat sap van de plant in de ooghoeken te druppelen, omdat men in die tijd dacht dat de dromerige blik in de ogen het toppunt van aantrekkelijkheid was. Niet zelden raakte bij overmatig gebruik het netvlies onherstelbaar beschadigd, want zelfs in het zonlicht bleef de pupil wijd openstaan.’

www.morganasheksenkring.nl

‘*Wolfskers*

wolfs·kers

de

(1851) wolf vermoedelijk in de betekenis “duivel”, omdat de plant bij heksenprocessen werd gebruikt
1 · de tot de nachtschadefamilie behorende plant *Atropa belladonna*
synoniem: “doodkruid”.

Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal

‘Wie de goden en de heilige tempels van het bezette land ontzien, kunnen als overwinnaars nooit overwonnen worden.’

Aischylos, Agamemnon

‘De waarden van de westerse beschaving, onder het leiderschap van Amerika, zijn vernietigd. Die ontzagwekkende symbolische torens die getuigen van vrijheid, mensenrechten en de menselijkheid, zijn in rook opgegaan.’

Osama bin Laden tijdens videoboodschap op internet

‘As Theodore Roosevelt said: The one thing I want to leave my children is an honorable name.’

Donald H. Rumsfeld, Amerikaans minister van Defensie, tijdens een speech in de Hall of Heroes, Pentagon, 5 april 2005

‘Een mens, een levend mens, stelt weinig voor in vergelijking met een hoop verrot vlees.’

Curzio Malaparte, De huid

Deel I:

Het thuisfront

‘ik marcheer over de diamanten van onze aarde en
die muzikale cadans plukt blad
na blad de prille roos van mijn jeugd –
ik woon de geboorte bij
van een brandschoon nieuwe tijd’
uit ‘Mars bij dageraad’, Carlo Carrà

I.I De verloving van een dochter

*Drie vrouwen in isolement:
Helena en Ifigeneia, en Klytaimnestra die enkel toekijkt*

- IFIGENEIA *(kijkt over de zee uit, staande op de Griekse kust)*
De liefde tot zijn land is ieder aangeboren.
Zo ligt ook liefde tot een vader voor de hand.
Maar wie ben ik dat ik, van alle Griekse vrouwen,
Zo zegenrijk, zo onverwacht, zo uitverkoren,
Mijn ene liefde met de andere mag mengen –
De hartstocht voor mijn vaderland en mijn verwekker –
En dat een derde passie mij al overvalt?
Zo veel geluk! Het streelt mij en het slaat mij stuk.
- HELENA *(kijkt over de zee uit, staande op de kust nabij Troje)*
Was ik maar schimmel op een lijk, niet wie ik ben.
Was ik maar stank van een kadaver, niet Helena.
Helena – ik? *(schamper)*
Van wie, uit jaloezie, al wat zich vrouw noemt walgt?
Voor wie, uit hysterie, al wat zich vent noemt valt?
Als ik mocht kiezen, tussen schurft en schoonheid? Pest
En pracht? Ik koos voor schurft én pest, én pus, én pokken.
- IFIGENEIA
Mijn vader, Agamemnon, heeft een vloot verzameld,
Zo groot, zo overweldigend, zo afschrikwekkend
Als nooit vóór hem een man heeft samen kunnen brengen
Voor welke staat dan ook – zelfs niet ons Griekenland.
Maar vóór die kolossale zeemacht mag vertrekken,
Voordat haar eerste riem de branding klieft, voordat
Haar spitse boegen priemen naar de horizont –
Waarbij op elke boot elke soldaat zal wenen
Om wat hij achterlaat: zijn zoon, zijn vrouw, zijn grond –
Voordat zij zo naar ’t verre, wrede Oosten zijn verdwenen,
Schenkt Agamemnon aan zijn mannen een ultiem
En triomfantelijk bewijs van eer en dank.
Als offerande voor hun straks vergoten bloed,
Als huldeblijk voor zo veel moed en macht, heeft hij
Het huwelijk bedongen van de grootste held
Die ooit hun rangen heeft geteld, Achilles, met
De dochter die hij zelf het meest zal missen – mij.
Eén feest krijg ik, één dag, één nacht, één man – als bruid.
De dag daarna zwaai ik ons hele leger uit.

- HELENA Wat heeft mijn schoonheid mij tot dusver al gebracht?
 Bij and're vrouwen brengt ze voorspoed mee, en macht.
 Mij schonk ze haat en angst, verwijten en verwijdering.
 Zelfs hier – in Troje – mijdt, vermaledijdt men mij.
 Eerst haalden ze mij in als bruid en koningin.
 Het strovuur van het huwelijksgeluk voorbij,
 Spuwt plots die trotse stad mij uit. Mijn man, zijn moeder,
 Zijn min, zijn godgans volk, van priester tot slavin...
 Van gunsteling opeens alleen maar vreemdeling!
 Ze zien het boze oog in mij, hun doem, hun dood,
 Ze schelden me verrot, verbergen hun gelaat.
 Mijn lot is dat van een melaatse – één verschil:
 Als men de ratel van leprozen hoort, dan vlucht men.
(lacht ongelovig)
 Mijn roep trekt mannen aan, nog steeds, als vliegen naar
 Een wond. Ze worden van mijn geur en borsten gek,
 Ze zoemen rond me, door mijn zweet en mond verdwaasd,
 Ze vechten om het beetje water in mijn ogen,
 Bezatten zich, zo zeggen ze, zelfs aan mijn stem.
 Het volgende moment vervloeken ze mij weer.
 Ze noemen mij hyena en harpij, de bron
 Die oorlog brengt en de teloorgang van hun land.
- IFIGENEIA *(zacht, tussen smachtend en beschaamd)*
 Achilles, o Achilles.
- HELENA Zo kwijn ik in de rijkste stad ter wereld weg,
 Tussen haar gouden torens, hermelijnen pleinen –
 Arena van toekomstig bloed, dat béide legers
 Op mij zullen verhalen als hun schaamlap – mij!
(stilte)
 Was ik maar schimmel op een lijk. Niet die 'HELENA'.
- IFIGENEIA Ik zocht de branding op, zelf brandend van verlangen,
 En zag wat voor een vrouwenoog verborgen blijft.
 Het tentenkamp, dat verder dan de einder reikt.
 De wal van wapenschilden en de paardenmassa.
 Het spijkerbed van lansen in het zand geplant.
 Het heerlijk dreigende kabaal van ijzer dat
 Nog wordt gesmeed, het knallen van een zweep, gehamer,
 Het schreeuwen van bevelen – alles wond mij op.
 Maar bovenal, verpletterend door zijn getal:
 Het onbeschrijflijk schouwspel van wel duizend schepen.
 Een woud van ranke masten, prikkend naar het hemeldak.
 Hun riemen rijen dik, onbreekbaar en toch soepel.
 Hun zeilen smekend om wat stuwing van de wind,
 Hun scherpe bronzen boegen tuk op tegenstand...
 Mij dunkt: wie tegen dit ontketende geweld
 Ten strijde vaart met een barbaarse oorlogsbodem?
 Die vindt zijn eerste vijand in zichzelf: zijn vrees. *(trots)*
 Het wreed ontzag van wie beseft: 'Dit win ik nooit.'
- HELENA De nachten zijn het ergst. Dan roept de zee mij meest
 En dwaal ik op de muren van de vesting rond
 Die zich onkwetsbaar waant maar nu al trilt van twijfel.
 Tussen kantelen turend hoor ik dof gebries:
 De zee. De zee, de zee, de zee, de zee... De zee!
 Dat eeuwig golvend beest dat blinkt onder de maan
 En op wiens ruwe rug ik hier ben aanbeland –

Zijn schorre stem is altijd anders, altijd hoorbaar,
Geduldig, leep en wreed, en eeuwig onvermoeibaar.
Dat groen en blauw geschubd reptiel bekleedt de helft
Van de planeet, maar beet zich vast aan deze kust.
De bek vol schuim houdt hij zich voor zijn sprong gereed.
Zijn staart, als die van een scorpioen, is nog niet klaar.
Hij zwelt van gif, achter de kim. Hij maakt me bang,
Toch is er anders niets waar ik nog naar verlang.

IFIGENEIA Daar kwam hij aangerend, over het kiezelstrand,
Zijn voeten goud gevleugeld, sneller dan de wind:
Achilles, voorbestemd voor mij, stormde voorbij
Hij mat zijn krachten met een vierspan uit Thessalië!
De menner schreeuwde en spaarde zijn zweep niet, bloed
Besmeurde de teugels en de tooi van zijn paarden;
Hun gulden bit vol schuim; in het midden, sneeuw wit,
De jukdieren; de buitenste bont en benauwd –
Ze namen bij 't keren de bocht verkeerd en botsten
Tegen mekaar... En wie kwam daar, onder gejuich,
In harnas en met volle wapentuig, het span
Voorbijgesneld? Achilles! Achilles, mijn held.

HELENA Verstikt word ik. Hier door een stad die enkel praat
Van Kwaad, ginds door een land dat enkel zweert bij haat:
Twee molenstenen rollen naar mekaar en pletten me.
Het is genoeg geweest. Laat dan de zweer maar springen.
Laat het geweld beginnen, nu, in koelen bloede.
De wereld is de wrede valse vrede moe die ons
Ten overvloede heeft bedrogen: niets bestaat
Wat niet vergaat, geen mens kan ons behoeden voor
Het niets. Al eeuwen heeft men ons iets voorgelogen,
We leven in een klucht, niet een genadestaat
Van harmonie en compromis en goede goden...
Gedaan met dat bedrog. Beschaving? Schoonheid? Liefde?
De tijd breekt aan voor waarheid: strijd en woede, bloed
En lijden, vetes tot het einde van de tijden. (*schamper*)
Waarom ook niet? We zijn daar goed in en we kunnen
Het ons veroorloven. O Moeder aller Oorlogen!
Sla toe. Begin de waanzin. Brand ons vlees weg. Leg
Ons maagdelijk skelet bloot. Open al uw sluizen:
Bedelf ons onder drek en zuur en dood, verdelg
Ons allemaal, van bedelaars tot vorstenhuizen.
De hoogste levensvorm zijn muizen. Luizen. Lood.
De mens komt pas tot bloei tijdens een hongersnood.
Verlos ons, Moeder aller Oorlogen! Breek los.

IFIGENEIA Achilles, o Achilles.

HELENA Breek los. Barst los. Brand los.

IFIGENEIA Achilles, mijn Achilles.

HELENA Verlos ons en breek los.

I.2 De keuze van een dochter

*Twee vrouwen tegenover elkaar:
Ifigeneia en Klytaimnestra*

- IFIGENEIA Mama? U ziet zo bleek. Bent u niet blij voor mij?
Ik zag de man die op mij wacht — is dat zo'n zonde?
- KLYTAIMNESTRA De zonde is niet die van u, mijn kind — en wat
U hier te wachten staat is evenmin een man.
- IFIGENEIA Hij is geen man, mama. Hij is te groot. Een god.
- KLYTAIMNESTRA Achilles treft geen schuld. Ook hij wordt hier gebruikt.
- IFIGENEIA U spreekt als ging ons huwelijk niet door. U liegt!
- KLYTAIMNESTRA Niets liever wilde ik dan hier te mogen liegen.
- IFIGENEIA Slept men mij helemaal hierheen voor een schandaal?
Wat voor een moeder doet haar dochter zozeer lijden?
- KLYTAIMNESTRA Het is uw vader, kind, die u en mij doet lijden.
- AGAMEMNON (*op*)
Ifigeneia? Klytaimnestra!
- KLYTAIMNESTRA Waarom verbaasd? U eiste dat uw dochter kwam —
Dacht u dat ik mij weg liet slaan op wat voor haar
En mij het schoonste uur moest zijn van haar bestaan?
- AGAMEMNON Ik schreef een tweede brief, ik smeekte jullie beiden
Om geen gehoor te geven aan mijn eerste vraag.
- KLYTAIMNESTRA Wanneer moest dat bericht ons treffen dan — vandaag?
- AGAMEMNON (*wanhopig*)
Nu zij hier is staat alles vast. Het is te laat.
- IFIGENEIA Waarvoor?
- KLYTAIMNESTRA Uw dochter vraagt u iets.
- IFIGENEIA Vertel dan toch,
Mijn lieve vader, wat mij hier te wachten staat?
- KLYTAIMNESTRA Betoon minstens de moed te spreken met uw bloed.
Mij heeft uw knecht de ware toedracht al verraden —
Een knecht die durft te praten waar de meester zwijgt?
- AGAMEMNON (*stille*)
Waarmee begin ik? Hoe vertolk ik mijn ellende?
Demonen lokten mij hun valstrik in, ze kenden
Een nog platvloerser plan dan ik verzinnen kan.
Wat moet ik zeggen, Klytaimnestra? Ik pleit schuldig.
- IFIGENEIA Net was ik nog verloofd. Hoe luidt mijn echte lot?

- KLYTAIMNESTRA Mijn arme, mooie kind, verraden door haar vader.
Om u te doden heeft hij u bij zich ontboden.
- IFIGENEIA Wie heb ik voor het hoofd gestoten? Welke goden?
- AGAMEMNON We kunnen niet terug. Geen sprake meer van vluchten.
- KLYTAIMNESTRA Als één het kan getuigen, dan bent u het: ik
Was voor uw huis en u een zegen, even trouw
Als kuis, gedegen in huishoudelijk beheer –
Een onberispelijke, onbesproken vrouw. U had
Geen thuis, u had een tempel. En juist u
Schonk ik dit oogverblindend, weerloos kind dat u
Juist mij, hardvochtig, harteloos, ontrukken wilt.
Bloesem van schoonheid, parel van onschuld: ons meisje,
De trots en rijkdom van ons huis; een bron van welzijn:
Wat voor een vent bedenkt het doden van zo'n dochter?
En vraagt men u waarom u haar vermoorden wilt –
Wat zegt u dan? Ik zal het zeggen in uw plaats:
Omdat de eer in het gedrang is van uw broer –
Niet mans genoeg voor 't onderhouden van een hoer.
Ons land in rep en roer, voor één gevluichte slet
En één gehoornde, weggehoonde marionet!
- AGAMEMNON Helena is uw zuster, u kent haar het best.
Zij is voor Menelaos geen partij, dat zei
U zelf van eerst af aan. Zoals u mij ook maande,
Voor uw familie-eer, achter haar aan te gaan.
- KLYTAIMNESTRA Maar sinds wanneer verlangt rechtvaardigheid zo'n prijs!
Voor een gevallen vrouw betalen met je kroost?
Wat men bemint, als wisselgeld voor wat men haat?
- IFIGENEIA Had ik de stem van Orpheus, vader, ik zong zo
Meeslepend dat granieten rotsen mij nog volgden.
Mijn zingen zou het wreedste beest betoveren,
De hemelen doen smelten en de zee verzoeten...
Ik kan dat niet. Ik toon u wat ik wel kan: wenen.
Wat zou ik anders doen? Wat staat een dochter beter?
Genade vraag ik, vader. Ik werp u het lichaam,
Dat zij u heeft geschonken, voor de voeten neer.
Wie zal u, als ik weg ben, 'vader' noemen, vader?
Wie neemt de taak op zich, bij u op schoot te zitten?
Wie zult u knuffelen en kussen, zonder mij?
Ik bid u, dood mij niet – al was het voor mijn moeder,
Die na de pijn van mijn geboorte weer moet lijden.
- AGAMEMNON Hier wordt niet over mij maar over ons beslist,
De toekomst der beschaving zoals wij die kennen!
Laat niets of niemand zich een rad voor ogen draaien:
Het schaken van Helena is een oorlogsdaad
Die wij, op straffe van verval en ondergang,
Niet onbeantwoord kunnen laten, koste wat
Het kost. De krachten van het Kwaad zijn oppermachtig,
Ze tarten ons gezag: Helena blijft verborgen,
Verklaring, medewerking, álles wordt geweigerd,
De toegang tot hun stad is ons ontzegd – wat zal,
Indien wij dit verdragen, hun beletten om
Ons nog meer uit te dagen? Tot zij óns verslaan?

Een botsing der culturen valt niet te vermijden,
Besef dan toch: wij moeten hen als eersten treffen
Voordat zij het geweld naar ons terrein verleggen.

KLYTAIMNESTRA U treft uzelf het eerst — of neen: eerst haar. Dan mij.
Als u, gerenommeerde, hooggeëerde chef,
Op trotse overwinningstocht vertrokken, weg
Zult zijn, zal ik het stof zich zien vergaren in
Haar lege meisjeskamer, op haar lege stoel
En bed. In eenzaamheid, in stilte en in tranen
Zal ik een klaagzang, steeds dezelfde, plegen voor
Mijn kind: 'Uw eigen vader heeft u omgebracht.
Hijzelf en niemand anders deed het, eigenhandig.
Dat liet hij als beloning achter voor zijn vrouw.'
Besef dan toch: tenzij u boft en daar mag sneuvelen,
Bent u gedoemd om weer te keren naar uw woning.
U mocht een continent veroverd hebben, goden
Of wangedrochten overwonnen hebben — wat
Verwacht u van de ontvangst in uw eigen stal?
Dat ik met open armen sta te huilen van
Geluk? In godsnaam, dwing mij jegens u niet tot
Een wanhoopsdaad — bega geen misdaad tegen háár.

AGAMEMNON De oorlog zal voorbij zijn eer hij is begonnen,
Ons overwicht op elk terrein is overdonderend,
Voor u het weet zal ik u weer terzijde staan
Om samen met u, net als zo veel anderen,
Het onvermijdelijke leed te leren lenigen
Dat steeds de strijd om het bestaan van ons vereist.

KLYTAIMNESTRA (*schampere*)
Hoe vaak al heb ik moeten horen dat een oorlog
Een korter leven is beschoren dan één lente?
En zelfs al was dat zo — moet ik tevreden zijn
Met het cadeau van een gezwinde vrede, als
Het mij een kind kost en haar doder wordt beloond
Met een versnelde t'rugkeer naar zijn knusse woonst?
Wat kan het schuren van de jaren mij nog schelen!
Uren zijn eeuwen, eeuwen zijn minuten, dag
Is nacht! U slachtoffer uw dochter — welk gebed
Bedenkt u bij zo'n kwaad? U smeekt om welke zegening,
Tijdens het kelen van uw kind? Ik ken er één:
Een wrede thuiskomst na een schandelijk vertrek!
Geen god gebiedt ons voor een moordenaar te juichen —
Wie denkt u te omhelzen als u binnenkomt?
Zij zal er niet meer zijn, ik wil er niet meer zijn.
Stond u ooit daarbij stil? Of woog als drijfveer door
Dat u de leiding van uw leger niet verloor?

AGAMEMNON In weerwil van wat iedereen gelooft, bestaat
Het leiderschap niet uit verlangen, maar uit plicht.
Het is een zweep, aan weinigen gegeven — wie
Uit lijfsbehoud zijn slagen wil ontlopen, legt
Het leven van zeer velen in de waagschaal van
Het zelfbehagen. Ik ben 'ik' niet. Ik ben niet
Van mij. Ik ben, tot baat of schade, van ons land.

KLYTAIMNESTRA Een zweep? Ik smeekte om de slagen van een bijl,
Als ik dit noodlot kon ontlopen. Weet u wat
U aan uw goedgeleide troepen vragen moet?
'U wilt naar Troje varen? Roem en buit vergaren?
Verloot en dood dan eerst een kind van elk van u.'
Dat ware eerlijker, dan dat juist u juist haar,
Uw eigen kind, als offerdier offreert aan allen.
Uw broer – heeft die niet hier of daar een dochter lopen?
Ontsproten aan zijn scharrels, of aan and're sletten?
Dat hij zo'n arme spruit maar doodt, want het is hij
Die korte metten eist met zijn Trojaanse hoer.
En wedden dat hij, als hij straks weer voor haar staat,
Zijn knie buigt en vergeving vraagt voor haar verraad?
Een trouwe vrouw als ik verliest een kind door haar,
En zij keert weer als misbegrepen martelaar?
Opnieuw Godin der Minne, ziek in alle bedden?
U weet: dat zit erin. Wordt dat uw overwinning?
Ik smee u: dood uw dochter niet. Kom tot bezinning.

AGAMEMNON (*kwaad*)
Denkt u dat ik om dit dilemma heb gevraagd?
Ons vaderland heeft mij tot generaal verkozen.
Neem ik ontslag, verkwansel ik u allemaal!
Ons leger is, na lang soebatten en soms dwang,
Verzameld en paraat geraakt, welwillenden
En dapperen gescheiden van de bange wezels –
En wat houdt ons nog tegen? Een gebrek aan wind!
De zeilen hangen slap, de zee is als een laken.
En wat begint in stille hitte meest te stinken?
Twijfel. En wie krijgt dan de blik op zich gericht?
De generaal! Als er geen tegenstanders zijn,
Moet hij desnoods maar golven, zee of zon verslaan.
Men eist daartoe een offer dat men zelf niet brengt,
Een daad die zich laat meten met het grootste kwaad
Voor elke Griek: dat men, wat hem het liefst is, naar
Het leven staat... Alleen wat mij het meeste schaadt,
Kon mij bekrachtigen als leider. 't Zijn de zieners
Die, cynischer en platter dan politici,
Het eerst mijn zwakte vonden – mijn Ifigeneia.
Wij mochten varen wat we wilden, kweelden ze,
Wij konden Troje niet bevrijden zonder offer –
'Welk offer beter dan de liefde van de leider?'
Dat beeld heeft zich in alle geesten vastgebeten:
Mijn kind, in ruil voor oorlogsbuit en strakke wind.

KLYTAIMNESTRA Een vrouw, een echtgenote, kent de waarde van
De woorden van een man. Zij zijn altijd een sluier,
Waarachter hij zijn daden kan verhullen en
Waar zij zich door laat blinddoeken, ter wille van
De lieve vrede. Zij bedrijft de oudste stiel
Ter wereld: liefdevol zijn leugens incasseren.
Er valt te leven met zo'n echtelijk bestand –
Tot hij zich plots gedraagt als dolle hond: hij schuimbekt,
Springt ieder naar de keel die hem heeft bijgestaan
En opgebeurd, en wil hen totterdood verscheuren.

AGAMEMNON *(woedend)*
U hebt de troepen in het kustkamp toch gezien?
De Griekse vorsten? Tot de tanden toe gewapend?
Zij zullen, zonder offer, niet het zeegat kiezen
Om Troje te bevrijden van de slavernij.
Vermeerderd door de hoon van de barbaren zal
Hun woede zich een doelwit zoeken dicht bij huis.
En wie wordt zondebok van hun vereende kracht
En wrok? Het koningshuis dat hen ontstemde – wij –
Door het orakel van de waarzeggers te schenden.
Al vluchten we, ze komen ons wel achterna.
Voor ons geen veilig Troje zoals voor HELENA!
Niet zij heeft ons tot slaaf gemaakt, ik deed het zelf:
In dienst van volk en staat verbeur ik ons bestaan.
Uw moeder, u, ik, wij zullen vergaan. Vergeefs
Dan nog: breekt onderling het vechten los, lijdt heel
De vrije wereld schipbreuk – in het handgemeen
Van botsende beschavingen spoelt vreemd geboefte
Onhoudbaar als een vloedgolf over alles heen... *(kalmerend)*
Ik deed om goed te doen, maar heb finaal gefaald.
Het weze zo. Dan sterven we maar allemaal.

KLYTAIMNESTRA Het weze zo. Dan moeten we maar samen sterven.

IFIGENEIA *(lange stilte)*
Neen... *(stilte)* Neen!
Zo'n dood wil ik niet erven. Ik wil gaan als Griekse.
Met opgeheven hoofd, onbuigzaam, en alleen –
Zo zuiver als de sneeuw, onbreekbaar als een steen.
Voor mij hoeft niemand ooit zijn leven op te geven.

KLYTAIMNESTRA Neen, zeg dat niet, mijn kind. Ik zou u alles geven.

IFIGENEIA Slechts ik verkeer in de gelegenheid te geven.
Alleen op mij houdt iedereen zijn blik gericht,
Alleen van mij hangt het vertrek af van de vloot,
Alleen door mij raakt Troje ooit bevrijd en wordt bepaald
Of die barbaren hun verdiende straf verkrijgen,
Door mij: de les dat zij zich in de toekomst niet
Opnieuw vergrijpen aan zelfs maar de minste Griek.

KLYTAIMNESTRA *(tot Agamemnon)*
Was dit uw doel? Uw dolle visioenen van
Een wereldbrand hebben haar hoofd doen tolleren – kijk!
Ze ijlt, ze raaskalt, in de ban van dwanggedachten.

IFIGENEIA Moeder?
Breng mij niet in verlegenheid. Geef mij uw zegen.

KLYTAIMNESTRA Die geef ik niet. Ik kan niet. Ik verbied het!

AGAMEMNON *(tot Ifigeneia)*
Uw vuur ontroert me, uw oprechtheid troost me, maar
Uw moeder heeft gelijk: ik smeed u kind, laat niet
Uw dadendrang uw hart verslaan. Kom tot bezinning.

IFIGENEIA Was ik uw zoon, ik stond nu aan de kust te wachten
Op een genadig briesje om van wal te steken,
Op zoek naar eer en roem, de kans om ons te wreken.

Wilt u, omdat ik vrouw ben, mij die kans ontnemen?
En met mij iedereen die ons juist wil verdedigen?
(tot Klytaimnestra)
U hebt mij niet voor u alleen gebaard, ik ben
Niet wie ik ben, ik ben bezit van onze helden.
Ik krijg Achilles niet? Dan ben ik van hen allen.
Die duizenden, die dapperen, die lijf en leden
Riskeren voor de grond die velen ofwel niet,
Of slechts beloond met letsels, weer zullen betreden –
Maar wel bekroond met eer, en met de stelligheid
Dat onze vrijheid voor altijd is gevrijwaard.
Moet ik dat met mijn ene leven dan beletten?
(tot Agamemnon)
Ik bied ons land mijn leven aan. Ik offer mij
Opdat de vijand zou vernietigd worden – dat
Wordt mijn gezin, mijn kind, mijn man, mijn monument.
De Griek moet heersen over de barbaren, en
Barbaren niet over de Griek. De slavernij
Waarmee zij ons bedreigen is gestoeld op haat
Jegens ons diepste wezen, onze waarden: wij zijn vrij,
En zij verlangen enkel naar de woestenij.
Gegijzelde of martelaar? Mijn lot is klaar,
Mijn keuze helder: leid mij naar het bloedaltaar.

KLYTAIMNESTRA *(tot Agamemnon)*

Nooit zal ik u vergeven. U hebt haar doordrongen
Van valse schuld en weezin voor het echte leven.

IFIGENEIA

Moeder?
Het heeft geen zin dat u zich kwaad maakt op uw man.
Mijn roem zal snel mijn pijn en dood hebben bezworen:
Niet alle bloed dat wordt vergoten gaat verloren.
Vader?
Hier ben ik dan. Laat mij niet staan. Neem mij. Leid mij.

AGAMEMNON

Al weent mijn hart van vader bij uw woorden, kind –
Mijn trots als koning is het die van wenen wint.
Had elke vorst, had elke man, als u zo'n zoon?
De vijand schroeide weg bij zo veel machtsvertoon.

IFIGENEIA

Kom. Voer mij naar het altaar. Leid mij bij de arm.
Nog slaat mijn hart, mijn pols. Nog zijn mijn lippen warm.
Ik smee u: keer terug uit Troje in triomf.
(kust hem)
Ten offer, nu. Niemand zal mij hoeven dwingen.
Ik zwijg en bied mijn hals. Ik hoor het mes al zingen.

I.3 De dood van een dochter

*Verspreid: naamloze vrouwen,
Klytaimnestra, Ifigeneia en Agamemnon*

- EEN VROUW Een siddering trok door het lichaam van de zee.
En ook de hemel leek te trillen als een long
Die, nog maar net verwijderd, aan een vleeshaak hing,
Roze en rauw. En zuchtend in die deemstering
Van een perfecte avond woei het van geruchten.
Ze kwamen aangerold in golven, vol voorspeld
Geweld, vol ongeloof voor wat zich zal voltrekken:
De val van een beroemde stad met hoge torens,
Gebouwd op goud en zout. Op zijde, krijt en kruiden.
Op wijn, getrapt uit ogen van de goddelozen.
Op oliën, geperst uit vette, zwarte rozen.
- KLYTAIMNESTRA (*bitter*)
Ze zetten op haar hoofdje met dat prachtig haar
Een krans van gras, als was ze maar een koeienkalf,
Verstoten in een berggrot aangetroffen. Niet
Een mens leek bij de hals besmeurd met bloed – een dier
Dat tussen boerenpummels woonde werd geofferd.
Geen meisje, bij haar moeder opgegroeid als bruid
Die uit het kruim der Griekse zonen kiezen kon.
- IFIGENEIA (*trots*)
Wat is het stil... Is dat om mijnentwil? Opdat
Ik aan de stem van mijn bestemming al zou wennen?
- EEN VROUW De horizon liep over als een tempeltrap.
Iets roods vermengde zich met uitdijende kolken
Die fluisterden van het verdelgen aller volken.
- KLYTAIMNESTRA Waar zijn goedhartigheid en schaamte nog van kracht?
Als misdaad, wreed en tegen de natuur, primeert?
Wanneer de mens misleiding eert, en leugens leert,
En toch ten strijde trekt in weerwil van elk teken,
En elke waarde, elke norm?
- EEN VROUW Wee ons, wanneer
De wet niet langer wint van wetteloosheid en
Geen sterveling nog poogt de toorn van God te mijden.
Ons land, waar moeders moedeloos van woede worden,
Staat voor bloedstollend leed en voor gigantisch lijden.
- IFIGENEIA (*tot het publiek als tot een leger*)
Pas nu merk ik het ook: de wind is weg. Maar u?
Waarom zo stil? Zijn dit de ijzervreters die
Op alle slagvelden ter wereld roem verworven
Door zich met luid gezang te werpen op hun vijand?
Gestaald door strijd, en door ons vrijheidsideaal
Gewend om wreedheid te bedrijven en te zien?
- EEN VROUW De branding bracht naar elke windstreek woest getuigenis
Van een gebeurtenis die bergen beven en
De aarde bloeden deed. Rivieren traden uit
Hun beddingen van schaamte, wolken liepen leeg.

Een dochter, op de drempel van haar vruchtbaarheid,
Bood zelf haar tere hals aan, aan haar vader, vorst
En generaal. Heel even leek hij toch te aarzelen,
Zijn voorhoofd lekkend van het zweet. Een kreet weerklonk.
Hij keek omhoog en zag een adelaar die bad.
Hij snikte, boog zijn hoofd, en knikte naar de beul.

IFIGENEIA Waar blijft uw loflied nu — gezongen om mijn lot?
Waar blijft u, zieners, zangers, met uw instrumenten?
Waar blijft de priester met zijn zaligmakend mes?
Kom, wijd de offermanden. Heilig vuur: vlam óp.
Aanvaard een zuiverende gift — mijn offerande,
En zing. Zing, zing — zing! (*ontkleedt zich*)

KLYTAIMNESTRA Mijn kind werd als een geit boven de offersteen
Getild, haar keel werd doorgesneden met één haal —
Terwijl een wacht zijn hand geperst hield op haar mond,
Opdat geen vloek of klacht nog van haar lippen rolde.

IFIGENEIA Zing. Zing!

KLYTAIMNESTRA En kind, en maagd, en Grieks? Dit blijft niet straffeloos.
Het eerste bloed dat vloeit is drie keer schuldeloos.
een vrouw
Haar zwijgen reisde als een vloedgolf van terreur
Het water over en greep ieder bij de keel:
Als Grieken al in staat zijn eigen kroost te slachten —
Wat hebben dan barbaren van hen te verwachten?

IFIGENEIA (*toont haar naaktheid*)
Zie mij. Veroveraar van Troje en Trojanen.
Breng mij laurier en bloemenkransen, kroon mijn hoofd.
Brand wierook, sprenkel gewijd water over mij —
En dans. Draai kringen rond de tempel, rond het altaar,
En gun mijn keel dan eindelijk verademing
En snijd. Bevrijd het bloed. Waarmee ik u bevrijd.
(*snijdt zich*)
Rouw niet. Heb ook geen spijt. Beloon mijn daad. Met daden.
Vergeet mij niet. Laat wat ik deed niet ongewroken.
Vertrek. Neem plaats, mijn mannen. Spreid uw zeilen. Licht
Uw anker. Laat uw dennenriemen dansen. Op
De roffel van de branding. Moeder van de riemslag.
Wees begeleid. Door vreugdekoren. Van dolfinen.
En rust niet voor. Berust niet voor. De zilverkust
Van Troje. Met vergelding. Moordlust. Is geblust.
(*sterft*)

HELENA (*murmelt*)
Verlos ons, Moeder aller Oorlogen. Breek los.

AGAMEMNON (*tot zijn troepen; zijn tranen verbijtdend*)
Mannen? Indien wij iets zijn? Dan zijn wij soldaten.
Soldaten weten welke offers oorlog vergt.
Soldaten weten: elke oorlog is wreedaardig.
In het bijzonder jegens de onschuldigen.
De doden in de zijlijn van een echt gevecht.
Zij zijn de prijs die wij betalen voor ons recht.
Ons komt een duidelijke lotsbestemming toe,
Als oudste der democratieën: nee, het kan niet

Dat wij de burgers van een ander land zien zuchten,
 Onder verknechting, willekeur, terreur – en toch
 De schouders ophalen omdat het onszelf goed gaat.
 Wij torsen, graag, de last van onze voorbeschiktheid.
 Wij zetten door, de prijs ten spijt, in het besef
 Dat het niet anders kan: de paradox der vrede
 Is dat zij moet veroverd worden. Met geweld.
(steeds feller, steeds meer overtuigd van wat hij zegt)
 Wie anders durft beweren, trekt een wissel op
 Meer wreedheid en verknechting in de toekomst. Daarom
 Moeten wij toeslaan. Nu. Voor eens en voor altijd.
(applaus)
 Ook deze oorlog zal misrekeningen kennen.
 Verliezen, tegenslagen. Ook aan onze kant.
 Oorlog is, zoals het spreekwoord zegt, ‘altijd
 Een serie catastrofes, leidend naar triomf’.
 En ja: een leger, zelfs het onze, telt altijd
 Een paar gebrekkig functionerende actoren.
 Die rotte appels vormen slechts een nietig part
 Van honderdduizenden aan eerbare soldaten,
 Die in de wreedste oorlogstonelen hun plicht doen,
 Die land en uniform vertegenwoordigen
 Met waardigheid, beroepsernst, medemens’lijkheid –
 Om maar te zwijgen van volharding en van moed,
 Vaak oog in oog met regelrechte uitlokking. *(applaus)*
 Wij Grieken zullen, te gepasten tijde, ooit
 Het hele plaatje zien, en dan conclusies trekken.
 Wie heeft de macht in Troje – het Trojaanse volk?
 Wordt het door ruwe en corrupte potentaten
 Niet uitgebuit, om geldgewin? De vrije wereld
 Loopt het gevaar door hen te worden meegesleurd
 In een spiraal van rechteloosheid en conflict.
 Zo’n stad, zo’n land verdient dat wij het helpen om
 Het naar een pad te brengen dat kan leiden naar
 Een nieuwe toekomst, vol van veiligheid, met leiders
 Gekozen uit het eigen volk, in vrede levend,
 In plaats van nog een vijand voor zichzelf te zijn,
 Laat staan zijn buurlanden en heel de vrije wereld. *(applaus)*
 Ons doel is niet om Troje te bezetten, leeg
 Te roven of te kolonialiseren. Nee!
 Wij willen slechts onze manier van leven, onze
 Principes, onze vrijheden en waarden, onze
 Verworvenheden redden van een manifest
 Gevaar, dat met zijn wortel uitgerukt moet worden.
 Pas zo – door het verwijderen van elk obstakel –
 Krijgt elke onderdrukte der Trojanen toegang
 Tot onze normen, onze vrijheid, onze kennis.
 Die inzet wordt door onze vijanden erkend.
 Zijzelf gewagen van ‘de Oorlog aller Oorlogen’.
 Ook onze troepen zijn van dat besef doordrongen.
 De vraag is dus niet of we kunnen winnen, maar
 Of wij de wil vertonen te volharden tot
 We winnen. En dat zullen wij. Omdat wij nooit
 De lessen der geschiedenis vergeten zijn:
 De waanzin ligt in weg te kijken van gevaar,
 In plaats van het te pletten als het klein genoeg is.
 Mogen de goden uw geliefden en familie
 Met voorspoed zegenen, met kracht. Mogen ook zij
 Volharden – in het blijvend zegenen van ons,
 en van ons wonderlijk uitzonderlijke land.

Deel II: Het oostelijke front

'O, miserable steden van berekenende mensen,
O, ellendige generatie van verlichte mensen,
Misleid in uw vernuftigheid –
Zullen wij onze voeten optillen tussen eeuwige ruïnes?'
uit 'De Rots', T.S. Eliot

II.1 De val van Troje

*Hekabe, Andromache en andere vrouwen beleven
de verwoesting van hun stad*

- EEN VROUW O Troje, ons Troje, ons wonderschoon Troje –
Beschoten, vol doden, vol schroot en vol rook.
Vol honger, gewond, overwonnen, ten onder.
Verkommerd, verwrongen, ontbonden, verzwonden.
Geschonden, verkorven, bedorven, bestorven.
Belogen, verdronken, verbrokkeld, vervlogen.
Gebroken, verlopen, verzopen in dood.
Bedrogen, vermoord en verstoord en doorboord.
Verdoofd en onthoofd en monddood en ontstoken.
Beroofd en bestookt en verkoold en ontspoord
En onttroond en verschopt en beknott en verrot:
Och Troje, ons Troje, ons wonderschoon Troje –
Hondsdol en geschokt en verbrod en verzworen.
Verslonden, vermorst en verstomd en verloren.
- HEKABE O Muze, zing voor mij. Bezing mijn razernij.
Een lijkzang vol met vreemde verzen, vol verval.
- ANDROMACHE O Muze, ween voor mij. Beween mijn slavernij.
Een klaagzang vol met wrede verzen, vol van gal.
- HEKABE Kom, Muze: klaag voor mij. Beklaag mijn averij.
Ook mijn malheur heeft recht op maat en melodie.
Verdriet verdient muziek die ziek is van ellende,
Die zonder dans maar toch met glans de overgang
Verklankt van vroeger paradijs naar tranendal.
- ANDROMACHE Kom, Muze: schrei voor mij. Beschrijf de barbarij.
Wil niet dat mijn miserie klinkt als lelijk labeur –
Verleen mijn tegenspoed cadans en poëzie.
Gun minstens dat mijn lijden nog welluidend is
Waar al de rest getuigt van wrok en duisternis.
een vrouw
Vervallen, te schande, verhakkeld, verbasterd,
Geslacht en versmacht en verbrand en verkracht:
O Troje, ons Troje, ons wonderschoon Troje.
Verslagen, vermalen, gesmaald en verdwaald,
Geblakerd, verhangen, geknakt en verpacht.
Armzalig, rampzalig, verarmd en vergald,
Verkwanseld, verkaveld, verkankerd, verkalkt.
Veracht en vertrapt en versmaad en belasterd.

Verbannen, verzwakt en verstart en gevangen,
 Van kant, angstaanjagend, gekanteld, geknakt.
 Gesard en getart en bekrast en verbrast:
 Och Troje, ons Troje, ons wonderschoon Troje.
 Beschamend gelaten, gekraakt en begraven,
 Erbarmelijk bang en verlamd en verlaten.
 Een haven van kraaien, barbaren en raven,
 De bakermat van een verraden genade,
 Van haat en van ratten, gejammer en vlammen,
 Van kwalen en zwavel, van stank en van smart:
 Ach Troje... Ons Troje. Ons wonderschoon Troje.

- EEN VROUW De zee zuigt eens te meer het bloed uit onze stad.
- EEN VROUW De zon ziet eens te meer hoe vuren haar verteren.
- EEN VROUW Al eeuwen vellen steeds dezelfde westerlingen
 Als overweldigers de bossen rond haar muren,
 Daarna de muren zelf, de mensen, dan hun huizen,
 Tot alles wat bestond gelijk is met de grond
 En men ons continent weer kan koloniseren.
- EEN VROUW Al eeuwenlang benijden zij, de volken van
 Het Westen, ons de rijke oogsten en de handel
 Die ons van oudsher al verbonden met het Oosten.
- EEN VROUW Al eeuwenlang misgunnen zij ons wat ze zelf
 Niet kunnen, onze kunst lijkt hun maar hekserij,
 Ze haten ons als ras, ze noemen ons barbaren,
 Ze zeggen ons te moeten temmen als een beest –
 Zij die niet meer genade kennen dan een gier.
- EEN VROUW Zij die hun hebzucht als menslievendheid maskeren.
- EEN VROUW Zij die hun roofzucht voor compassie doen passeren.
- EEN VROUW Zij die hun bloeddorst als beschavingsdrang verkleden.
- EEN VROUW De stranden waar zij landen kleuren altijd rood.
- EEN VROUW Elk uitgeworpen anker scheurt een kust aan stukken.
- EEN VROUW Hoe vaak al voerde weer een krijgstoet hen naar hier?
- EEN VROUW En zie: de vlammen lekken weer uit onze woonsten.
- EEN VROUW Wie biedt het nieuwerwetse wapentuig het hoofd
 Waar zij ons onverhoeds en telkens mee bestoken?
- EEN VROUW Wie onze man of onze vader was, is dood.
- EEN VROUW En om de kuilen, waar hun lijken zwellend wachten,
 Als gistend fruit in aarden schalen opgetast,
 Daar scholen wij tezamen, zwarte vogels, krassend,
 En krabben modder op wat eens de bron was van
 Genot, geluk, gezin, gezondheid en gezag.
- EEN VROUW Wat rest er ons, tenzij de stank van rottentis?

- EEN VROUW Dit beeld: de tere, goedertieren zonneglans,
Die lieflijk in de ochtend puin en plassen streelt en
Het aanzien van bizarre lentebloei verleent
Aan bloed en as en zwartgeblakerde gebinten.
- EEN VROUW Geen dageraad was ooit zo hartverscheurend schoon en
Geen god verliet een stad, een volk, ooit zo volkomen.
- EEN VROUW Het landschap is zijn landschap kwijt, het werd een maan.
- EEN VROUW Er gapen kraters waar een stad zou moeten staan.
- EEN VROUW De aarde brandt in al haar kieren, al haar gaten.
- EEN VROUW Wat muur was ligt in puin, wat steen was is verpulverd.
- EEN VROUW De akkers walmen niet van gier, ze zijn bemest
Met bloed. In elke windstreek woedt de offerlust
Van goddelozen, smachtend naar een nieuwe god.
- EEN VROUW De god van tromgeroffel.
- EEN VROUW God van stervensrochel.
- EEN VROUW Zijn tempel is dit somber voorgeborchte, vol
Aanbidders die voor nieuwe rites openstaan.
- EEN VROUW De nieuwe god is dorstig, nooit is hij verzadigd.
- EEN VROUW Hij drinkt zich zat aan vlammen, lijven, wanhoop, zweet.
Bezeten, net als zij, van schokkende miserie.
- EEN VROUW Beneveld, net als zij, door kermende ellende.
- EEN VROUW Verlustigd door het geil van de vernietiging,
Ter ere van die nieuwe god – die ouder is
Dan alle goden samen, en wiens wil geschiedt
Omdat hij zelf zijn walg en angst niet overziet
Wanneer hij oog in oog staat met zijn eigen schepping.
- EEN VROUW Hij wil de wetten van het noodlot dat hij schiep
Zien overstemmen door de schepselen die hij
Verliet, om zo de schuld op hen te kunnen schuiven
Voor al het lijden dat hen door zijn toedoen treft.
- EEN VROUW Hij vond daartoe de tweedracht uit, en het genot
In bloeddorst, en de roes die zich de meester maakt
Van beulen als de ogen breken van hun prooi.
- EEN VROUW De koorts die losbarst bij de zoektocht naar een offer
Grijpt zozeer om zich heen dat zelfs die nieuwe god
De macht verliest over zijn macht en deelneemt aan
De jacht, waarin hij bodemloos behagen scheidt.
- EEN VROUW Want god en mens worden als beesten opgejaagd,
Steeds verder opgedreven door de honden van
De vrees, een klopjacht van vernietigende schrik.

- EEN VROUW De angst om te verstenen in de eenzaamheid
Des doods, de angst om te verstarren in het niet.
- EEN VROUW Maar kijk: al lopen ze zo snel, toch staan ze stil.
Alleen hun schaduwen bewegen, afgeworpen
Door het vulkanisch niets waarin hun zielen knetteren.
Ze vormen enkel een parmantig schimmenspel.
Moordlustig, joelend, flakkerend – maar tevergeefs:
In stilstand, hooguit stromend in een stroom van oerkracht.
Met stad en al, maar zonder as – zo gaan zij op
In vuur. Hun vlammen schokken hemelwaarts, als gesels,
Als stijf gestrekte tongen, handen van verlamden.
Niet uit de diepte laaien ze, want die is weg.
- EEN VROUW Er is geen tweede oppervlak onder een bodem
Die zozeer open werd gebroken en gereten,
Als barstte ieder innerlijk voorgoed naar buiten.
- EEN VROUW De vlammen zelf zijn bodem – nee! Een zee die deint,
En waaromheen een brullend struikgewas ook woedt.
- EEN VROUW Een schroeiend kreupelhout van stukgeslagen stemmen,
Wier gruwelijke kreten zelf verworden zijn
Tot silhouetten, die vergeefs de lucht in klauwen.
- EEN VROUW Zo raast alom het oorverdovende geweld
Van een verstoten schepping, beurs geslagen en
Ontzield, zoals een platgetrapte rotte mossel.
En uit de vale, grauwe walmen, uit een licht
Dat lichtloos is, en blind, en zonder kleur, en giftig,
Rijzen ze op. Uit leegte en ruïnes. Bleek,
Ontdaan van iedere verwachting; de verminkten.
De vormeloze klompen – ooit, misschien, iets menselijks...
Maar nu? Slechts monumenten. Van vertwijfeling.
Van wanhoop. Zonder naam. Zonder bestaan. Het niets.
- AGAMEMNON *(op; bebloed)*
Het strijdtoneel is afgesloten. Het gevecht
Gewonnen. Wees gezegend: Troje is bevrijd!
Voortaan moet onze alliantie zich ertoe
Verbinden het weer op te bouwen en te schutten.
In iedere beschaving smachten man en vrouw
Naar vrijheid als naar voedsel, water, frisse lucht.
Wij danken die Trojaanse burgers die ons leger
Verwelkomden en die spontaan zijn meegegaan
In de bevrijding van hun eigen stad. Als zij
Onze soldaten aankeken, zagen ze wilskracht,
Zielenadel, mededogen... Zij zijn niet alleen.
Als ik onze soldaten ook in het gezicht kijk?
Ik zie het beste wat ons land heeft voortgebracht.
Helaas doet noch hun moed noch ons vernuft voor wapens
Het drama van een oorlog helemaal teniet –
Maar het is al een reuzenstap vooruit indien
De oproerkraaiers meer te vrezen hebben dan
Onschuldigen. Hún toekomst is ons hoogste goed,
Dus nu we zo ver zijn, mag niets ons tegenhouden.
Ons werk is nog niet klaar. Wij staan voor hete vuren.
Er zijn nog harden van verzet. De oorzaak van
Dit alles wordt met man en macht gezocht, opdat

De schande der vernedering gedelgd zou worden.
Alle terreur begint met uitlokking en leugens.
Ze eindigt hiermee: ónze steden worden aangevallen,
Ons grondgebied, ons land van herkomst – dat gezwind
In knekelvelden zou veranderen indien
Het afhing van de muiters van de haat en van
Het Kwaad. Wij hebben om dit bloedvergieten nooit
Gevraagd. Het is ons opgedrongen. Ook dat is
Een noodlot. Dat van ons. We dragen het met trots.
Zonder versagen. Zonder schaamte. Zonder klagen.
Wat wij begonnen zijn? Dat maken wij ook af.
(af)

II.2 Trojaanse vrouwen rouwen

*Hekabe, Andromache en andere vrouwendwalen tussen de ruïnes;
Helena staat alleen*

HEKABE Waar bent u, vrouwen van wat ooit een vruchtbaar volk was?
Geleid mij, in mijn lijden. Ik heb zelfs geen steen
Als kussen voor mijn oude, kaalgeschoren kop.
Geen haardvuur om de lokken te verbranden die
Ik afsneed in mijn rouw – wat zal ik ermee doen?
Ze vlechten tot een zegekrans voor moordenaars:
De beulen van mijn zonen en hun vader? HEKABE
Bestaat niet meer, niet langer is dit Troje, ik
Ben niet meer haar vorstin. Wat ben ik wel? Zelfs niet
Een wrak – de spaanders van kapotgebeukte schepen.
Dein mee, drijf mee, met stroming en met branding, HEKABE.
Verzet u niet tegen de golfslag van uw lot.
Rol om en om in uw miserie, tot u rot.
Wat valt een oude koude vrouw anders te doen?
Zij koestert haar verdriet – het dierbaarste bezit
Van wie niets anders meer bezit dan zijn geraamte.
Waarheen moet ik vertrekken, als de plekken die
Ik kende uit de aardkorst weggeslepen zijn,
En ieder ander land mij aangaapt als een graf?
Wat zal ik roepen? Zijn er woorden, zijn er kreten
Waarop ik mij beroepen kan, als tolken van
Mijn leed? Het weegt, mijn leed, het drukt mijn lichaam plat.
De grond, nog heet van moordlust, hard en zwart van bloed,
Kan straks als bruidsbed dienen waar mijn dor karkas
Zich willoos laat bespringen door zijn radeloosheid.
(gaat liggen)
Zou de planeet mij willen wiegen? Zou ze mij,
Die moeder was, die leven schiep, niet willen sussen?
Verdien dan ik niet wat ik gaf in overvloed?
Een kus, een avondlied, een tik, een lach – vertroosting?
Blijf ik verstoken van wat kinderen vereisen?
Na alles wat ik schonk – is dit mijn dank? Mijn loon?
Waarom zou ik de goden nog aanroepen! Leert
Het leven niet dat zij het minst zijn te vertrouwen?
Ik was prinses, ik trouwde met een vorst, mijn zoons
Werden begeerd in alle streken van de wind.
Wat heeft hun kracht en schoonheid me gebracht? Waar zijn ze?

Ik zag ze sneuvelen in deze oorlog. Ik
Heb op hun graf mijn borst ontbloot en mij gezeseld.
Ik zag hun vader, die het licht was van mijn leven,
In ons paleis worden terechtgesteld – geslacht!
Een oude man, gebroken voor zijn tijd, haast dankbaar –
Tenzij vanwege mij – omdat hij sterven mocht.
Zo diep, zo alomvattend is de liefde van

HELENA voor dit land geweest: massaal vernietigend,
Als was zij meer een wapen dan een vrouw, gestuurd
Om ons van binnenuit beginnen te verwoesten.
Men zou het wezen van de vrouw in vraag gaan stellen,
Had ik niet zelf twee dochters die het tegendeel
Bewezen. Kom, rampzalig mens! Verbijt uw tranen.
Kom, richt uw hoofd en hals op van de grond. Uw dochters
Hebben u nodig – wie verdedigt hen, tenzij
Wie hen geworpen heeft in deze woestenij?

ANDROMACHE *(met zoontje op de arm)*
Laat mij u steunen in een strijd die vrouwen past,
Maar wil verdragen dat ik u ook zacht berisp.
Ik ben uw dochter niet, slechts moeder van uw kleinzoon...
Ik deel uw bloed niet, maar ik deelde met uw zoon
Het bed, vóór hij het ruilde met zijn graf... Heb ik
Niet evenveel als u op radeloosheid recht?
U had vier kinderen: twee prinses, twee prinsessen.
Ik heb er één, te jong om prins te zijn, te oud
Om wat hij zag weer te vergeten, te klein
Om zonder vader voort te leven. Zonder stad
Of kroon – wat voor bestaan zal ik voor hem verzinnen?
Wat wordt zijn lot, en dus het mijne? Waar? Met wie?
Wie wil zich niet vergrijpen aan Andromache,
Van Trojes grootste held de vrouw en nu de weduwe?
U was al koningin. Ik zal het nimmer zijn.
Uw leven, lang en goed gevuld, nadert zijn eind.
Hoe lang moet ik op die genade wachten en
Welk noodlot is mij in de tussentijd beschoren?
Als men kan kiezen tussen voortbestaan in kommer
En zonder schande mogen gaan – wat kiest men dan?
Een dode voelt verdriet noch pijn, dus lijdt hij niet.
Laat dat een troost zijn die ons bindt en zalft als wij,
Door smart verscheurd, uw zoon gedenken, en mijn man.
En laat ons minstens blij zijn dat mijn Hektor niet
De neergang heeft beleefd van Troje, u of mij.
En help me zijn verminking te verzwijgen voor
Zijn oogappel, uw kleinkind – mijn Astyanax.
Sta mij terzijde, waar ter wereld ook, als ik
Hem opvoed. Hij kan onze zegen zijn. Als hij –
Die zoon is van uw zoon – ook zonen krijgt, wordt ooit
In hem het oude Troje weer geboren. Help mij.
Dan help ik u en mij ook bij 't vergeten van
De feeks die zich de meester wist te maken van
Uw tweede zoon. Zijn dood was triest maar honorabel –
Zijn huwelijk was van die beide enkel triest,
En voor de rest funest voor ons en heel ons volk.
Haar schoonheid, zijn goedhartigheid en zwakte waren het
Die dat serpent van overzee een nest bezorgde,
Eerst binnen onze hoge muren, daarna zelfs
In onze borst. Zij voedde zich met onze hartenklop,

Maar broedde op de eieren van het venijn.
Hoe kan het zijn dat slechts één vrouw zo veel
Ellende over zo veel vrouwen af kan roepen –
Zij die nooit moeder was, en amper echtgenote?
De goden schonken ons het water tegen vuur,
Maar wie kent de remedie die zij gaven om
De mensheid te beschermen als HELENA komt?
Zij is de kwintessens van heel het Griekse huis –
Zij is Achilles, Agamemnon én Odysseus.
Alleen nog erger, want van haar zou je verwachten
Dat zij geen stad met al haar vrouwen laat verkrachten.

HELENA

(snijdt zich het haar af)

Indien het u, Trojaanse vrouwen, troosten kan,
Weet dan wat ik weet van de Grieken: dat geen mens
Die ooit de Griekse aard verliet, door Grieken weer
Geaccepteerd, laat staan vertrouwd, werd als gelijke.
Ze hebben mij al opgepakt, en hebben mij
Meteen verstoten, zonder vorm van een proces.
Mijn zwager Agamemnon in persoon verwierp
Elk argument en elke klacht die ik ook in
Uw naam te berde bracht. Hij weigerde gewoon
Om mij te woord te staan en toonde enkel hoon.
Ik ben voortaan niet wie ik was, ik ben als u:
Trojaan, verslagen, deplorabel, van geen waarde.
Ik ben het misschien meer dan u, want ik ontbeer
Uw onderling soelaas en uw gedeeld geweeklaag.
U sluit mij uit? Die neiging deelt u met uw vijand.
Het weze zo. U zult de Grieken leren kennen
Zoals ze zijn. En vergelijk ze dan met mij.
Ik kwam hierheen met open hart en open armen,
En werd ook zo begroet door uw roemruchte stad,
Door torens die de luchten tartten, pleinen die
Met zilver, straten die met goud leken belegd –
Mijn Troje:
Bekleed met bloemen, voedstermoeder van de bijen.
Bewoond door trotse burgers die hun rechten kenden
En nooit de adem vreesden van de wijde wereld,
Die dag en nacht het leven vierden, door rivalen
Verwoed benijd en door fanaten blind gehaat.
Ik voelde mij hier thuis. Ik werd hier een van u.
Beoordeel mij op daden, vóór u mij verstoot,
Niet op de moordlust van wie landgenoten wáren.
Ik heb gehuild om Hektor, hij was als een broer.
Ik heb nog meer gehuild om wie mijn man, uw zoon,
Uw schoonbroer was – mijn Paris was ook die van u.
Voor hem verliet ik alles wat Helena was
En werd iets anders: zijn bezit, zijn ziel, zijn zweet,
Zijn ál – zoals wij dat ook waren voor elkander.
Verteerd door 't onmeedogend elixir der passie
Verloor ik naast mijn zinnen zo mijzelf: ik zwelg
Nog immer in het laaiend zonlicht van zijn minne,
Verzengd door hem om wie ik ben gevluht. Mijn land uit,
Familie en fatsoen ten spijt, de zeeën over,
Naar Troje, hel of hemel, ja desnoods naar waar
De tijd zich splijt of waar de grond niet meer bestond...
Wat was, wat bèn ik zonder hem? Een handvol as.
Wij zijn in leed verenigd, minstens door zijn dood.
Waarom wilt u die liefde uit mijn handen slaan?
Wordt die van u erdoor vergroot of recht gedaan?

ANDROMACHE U durft van liefde spreken, leed, en recht, en Troje?
 Wie had ooit minder recht om, in de naam van liefde,
 Het enige te stelen wat ons rest: ons leed?
 Salpeter strooiend in de wond van ons verlies
 Door ons te sarren met de faam van onze stad,
 Die door uw schuld gelijkgemaakt is met de grond?
 Ga naar uw Grieken met uw schoon verhaal, en leg
 Hun uit dat niemand hier uw lastertaal verstond.

HELENA U noemt mij Grieks? Aanhoor wat u te wachten staat
 En plaats dan mijn pleidooi naast hun verdict — dat ik
 Met u beweene, wat u ook van me denkt of zegt.
 U wilt voor uw twee dochters vechten, HEKABE?
 Te laat. Uw oudste, Polyxene, is vermoord.
 Zij werd door Agamemnon zelf geofferd op
 Het graf van held Achilles, ter vergelding van
 De dochter die hij offerde, en die hij had
 Gelokt met de gelofte van een huwelijk —
 Dat hij nu alsnog sloot, met haar, en door de dood.
 Ach, Polyxene!
 Ik zag haar liggen, op Achilles' graf als op
 Een bed, lijkleek en naakt, gescheiden door wat zand
 Van wie haar echtgenoot verbeelden moest. Ik weende,
 Trotseerde de soldaten en heb haar bedekt.
 Niet één heeft mij herkend. Voor hen ben ik een vreemde,
 Zoals zij dat geworden zijn voor mij. Uw andere,
 Cassandra, maakte Agamemnon tot de zijne.
 Haar scherpe tong en haar beledigingen lijken
 Hem te vertederen, of op te zwepen, of
 Die beide tegelijk — wie kan gedachten lezen?
 De geest van zo'n getormenteerde man, die eerst
 Zijn eigen bloed vergieten kon, en dan uw stad
 Vernietigde als moest zij boeten voor zijn dwaasheid?
 Hij lachte met de waanzin van Cassandra, maar
 Verkrachtte haar toch voor het oog van zijn soldaten.
 Die zeggen nu dat zij niet weende, maar hij wel.
 Wat ervan zij, Cassandra leeft, hij neemt haar mee,
 Weer overzee, als zijn slavin. Net als u beiden.
 Allicht ook mij. Dat is ons lot. Wij worden buit,
 Verdeeld als vee en meubels. Maar we blijven leven.
 Doch niet — ik zeg dit in de grootste pijn, Andromache —
 Astyanax. Die wil men van de torens gooien.

II.3 De kinderen van Troje

*Hekabe, Andromache en andere vrouwen
tegenover Agamemnon*

AGAMEMNON Ofschoon ik uw verbolgenheid, uw walg, uw woede,
Begrijpen kan, durf ik u smeken: toom ze in.
Verfuschuw mij niet. Vier op mij niet bot wat tot
Het rijk van de voorzienigheid behoort, en tot
Het noodlot dat elkeen van ons in oorlog treft.
Het was Odysseus die er eerst op wees dat Troje
Nog steeds een heldenzoon bezit die – als Astyanax
Maar half de aard heeft van zijn vader, half diens waardigheid
En kracht – ons in één generatie kan verslaan...
Dat angstbeeld maakt in onze rangen diepe indruk.
Wij allen hielden Hektor hoog in aanzien – wat
Is een victorie waard zonder respect voor wie
Men overwon? Maar juist daarom zou niet één Griek
Verstaan, na zo veel jaren, offers, bloed en heimwee,
Dat zijn bevelhebber zo'n risico bestaan liet.
Deed zulk verzuim niet al onze ontberingen teniet?
Niet slechts voor ons – voor heel de wereld. Wie verlangt
Naar weer een zo uitputtend en zo wreed conflict?
Net nu de vrede eeuwig voor het grijpen ligt?
Het is in elke strijd een harde regel: soms
Moet men de levens redden van tienduizenden
Door het bestaan van enkelingen op te geven.
Het valt me zwaar om, boven op uw ander leed,
Te vragen deze catastrofe ook te dragen.
Uw boosheid is terecht, maar gun mij uw begrip:
Wat mij als man verscheurt, voltrek ik als soldaat.
(stilte)
Had Hektor, in mijn plaats, niet net als ik gepraat?

ANDROMACHE *(toont haar kind)*
Is dit wat Grieken gek maakt van de angst – een zuigeling?
Moet hij, na alles wat door u vernietigd is
En mij ontnomen werd, gemoedsrust brengen voor
Verkrachters, plundersaars, verdrukkers, moordenaars?

AGAMEMNON *(geërgerd)*
Ik smee u, rek uw lijden niet, en dus het zijne.
U weet dat dit gebeuren moet. Betoon u waardig.
Vermijd wat aanstoot geeft, ook onze wonden zijn
Nog niet geheeld, gemoederen nog niet bedaard.
Verwens geen mens hiervoor, en zeker niet een Griek.
Als u de woede van mijn mannen wekt, draagt u
De schuld voor het gevolg, niet zij. Eén vloek van u?
Dan krijgt uw zoon geen graf en toont men geen erbarmen.
U zwijgt? U vindt berusting in uw lot? Dan looft
Men u, en rouwt zelfs met u mee. Wij zijn geen onmens.
Uw zoon zal krijgen wat uw godsdienst hem belooft:
Een plek, een plechtigheid, een menigte die rouwt,
Zodat zijn naam, zijn nagedachtenis, nooit dooft.

HEKABE Laat hem dan minstens eindigen in liefde, laat
Zijn grootmoeder hem helpen in te slapen, laat
Zijn moeder hem de ogen sluiten die ze zag

Als eerste, toen hij pasgeboren op haar lag.
We zullen teder wreed zijn, hem met kussen wurgen,
Met kussens eendendons, met vederlichte veters.
Hij zal er niets van merken, denken dat we spelen!
Ik smeek u, groot bevelhebber der Grieken, vrees
De rol die u door de historie wordt beschoren
En gooi een weerloos wenend kind niet van een toren.

AGAMEMNON Ik kan niet anders. Ook mijn handen zijn gebonden.
Mijn mannen, aan het einde van hun krachten, hangen —
Als ieder die gekwetst en bang is — vast aan klaarheid.
Niet ik, de macht van de symbolen wordt uw zoon
Nefast. Indien hij door uw toedoen gaat, gelooft
De ene Griek dat niet, en blijft de tweede twijfelen.
Men wil zijn dood, vervat in een gepast gebaar,
Met eigen ogen zien. Een ritueel van bitter
Genieten, troostend gruwen, om de ondergang
Van alles wat men heimelijk benijdt aan Troje.
Uw stad van goud werd almaar rijker, hoger, mooier?
Leek nooit haar protserige hoogmoed te voltooien?
Uw vesting straalde uit dat u voor niets wou plooiën?
Wat u uit trots liet bouwen, keert zich tegen Troje.
Ik kan niet anders dan hem van uw torens gooien.

ANDROMACHE *(tot haar kind)*
Zoveel bent u reeds waard, al kunt u amper spreken,
Zozeer bent u te duchten, vóór uw eerste stap,
Zo'n groot gevaar, ofschoon u leeft op moedermelk,
Dat zelfs een legerschaar van overwinnaars u,
Astyanax, uit angst en zelfbescherming slacht.
Uw vader redde door zijn heldendom een menigte?
U wordt als enige voor hem gestraft... Vervloekt,
Mijn heerlijk huwelijk, mijn zorgeloos bestaan,
Waarvoor ik ooit naar Troje kwam, naar Hektors huis.
Vervloekt het zalige moment van uw verwekking,
Vervloekt de barensnood die ik verbeet met blijdschap.
Wat?
U beeft, mijn kind? U huilt? Voorvoelt u soms uw lot?
Kom, lief klein wezen, kom in moeders armen, kom.
Bedwelm haar voor het laatst met uw geluidjes, help
Haar met het zoet aroma van uw huid verdoven.
Vergeefs kwam u haar lichaam uit gewroet, vergeefs
Heeft zij om u gebloed, vergeefs werd u gevoed
Door deze borsten: vruchteloos was heel uw leven.
Omhels de moeder die u zinloos heeft gemaakt
En druk uw kleine lippen op haar mond... Vaarwel!
Als zij u afgeeft is het enkel op bevel.
Aan u om de beschaving te ervaren aan
Den lijve. Welkom in de wereld van de Grieken!
Ze laten u meedogenloos en met zijn allen
Van onze hemelhoge burcht te pletter vallen.
(schermt het kind af met haar lichaam)

AGAMEMNON *(ingehouden kwaad)*
Mevrouw?
Het zal u schokken maar ik weet hoe u zich voelt.
Ook ik gaf mijn kind op. U bent echt niet de enige.

- HEKABE Is daarom ook mijn Polyxene heengegaan?
Omdat van nu af elke moeder boeten moet
Voor uw verlies? Moet elke vrouw voortaan haar kroost
Als in een wedstrijd offeren voor dat van u?
Opdat u niet alleen uw waanzin zou bewenen,
Maar door een koor van troostelozen werd getroost?
- AGAMEMNON U zou mij moeten danken. Liet ik het toe,
Men doodde allebei uw dochters op het graf
Van held Achilles. Nu hebt u Cassandra nog.
Aanvaard het: dankzij mij bleef minstens zij gespaard.
- HEKABE Heb ik Cassandra, of hebt u haar? En dan nog:
Bleef haar een prijs bespaard voor wat u 'redding' noemt?
Zij is haar leven enkel waard zolang u, elke nacht,
Haar in een duister huwelijk verkracht.
- AGAMEMNON Wanneer een man te lang van huis is, en hij heeft
Een overdaad gezien aan wreedheid en vernieling,
Groeit als een orchidee op rotsen ook zijn dorst
Naar tederheid. Ik vond die in de armen van
Uw dochter. Troost kent afkomst, leeftijd noch verleden —
En is, zelfs wederzijds geschonken, onuitputtelijk.
Was ik niet al getrouwd, ik trouwde met Cassandra.
Ik schroomde, ondanks alles, niet haar hand te vragen.
Ik houd van haar, mevrouw. Zielsveel en onvoorwaar delijk.
- HEKABE Mijnheer, ik ben uw wrede spotternijen zat.
Geen kat, geen rat, zou zozeer spelen met zijn prooi.
Ik vraag u niets, ik ben geen smekeling, ik zweer
U enkel bij de goden, die van mij of die
Van u: voltooi wat u naar Troje heeft gebracht.
Vermoord ons. Roei ons uit. Met daden, niet met woorden.
Ik bloedde liever leeg dan u nog aan te horen.
- AGAMEMNON Waarom verstaat u alles wat ik zeg verkeerd?
Geloof u dat het Kwaad bestaat, nog wel in mij?
Mijn hart bloedt ook. Misschien soms meer dan dat van u.
Wat onvermijdbaar is, ben ik verplicht in wetten
En in bevelen om te zetten; zonder mij
Deed iemand anders dat — veel wreder, harder, sneller.
Vergis u niet, al spreekt de schijn mij nog zo tegen.
Ik heb een ziel, ze staat vol eelt, maar zoekt verzoening.
Astyanax moet sterven, ja — maar geef mij toch,
Ik vraag het nederig, met schaamrood op de wangen —
De kans om met Cassandra zijn verlies te delgen.
Een nieuw begin! Een hechte vrede! Nieuwe telgen!
Een nieuw gezin als fundament van wederopbouw.
- ANDROMACHE Wat vergt het, vóór u — boven op het kwetsen — ophoudt
Met ons te krenken? Met plezier bedenk ook ik
Beledigingen, moeite kost dat niet: hoezo,
U hebt het doden van uw dochter overleefd?
Zag u in lusteloosheid toe, of in genot?
Hoe las u dankzij haar de toekomst — uit haar ingewand?
Bezat haar vader wat men kan verwachten van
Een man: de moed om zich te wreken op haar beul,
Ook als die schurk, die schoft, zich in hemzelf bevindt?
Het is een schande niet te sterven voor zijn kind.

AGAMEMNON Elk woord van u vergroot onnodig de ellende.

ANDROMACHE U droomt van nieuwe telgen? Hou er eerst mee op
Uw oude – en die van een ander – te verdelgen.
U zoekt wat goed is? Hier! Mijn zoon, mijn vlees en bloed.
(duwt hem haar zoon in de handen)
Doe u eraan te goed. Gooi hem de torens af.
Geniet ervan. Bezegel wat u vrede noemt
Met zijn onschuldig bloed, vermengd met dat van mij.
Want met of zonder uw akkoord, ik smijt mij ook
Te pletter, door dezelfde ijle luchten, op
Dezelfde harde bodem. Ik ben niet zo laf
Dat ik mijn kind alleen liet liggen in zijn graf.

HEKABE Maak uw karwei af – dood ons allemaal. Of vroeg,
Of laat: de dood is maar een schuld die elk betaalt.

ANDROMACHE Vul onze holle baai met nog meer lijken, nog meer bloed.

AGAMEMNON *(onwennig met het kind in de armen)*
Ofschoon verklaarbaar is uw haat misplaatst en schan delijk.
Wij zijn geen handelaars in nutteloos geweld.
Geen Griek heeft zich ooit laten lokken tot het doden
Ter wille van het doden zelf – zo ook in Troje.
Wij zullen, met beheersing, en van plicht vervuld,
Alleen wat passend en broodnodig is voltooien.

HEKABE Wat is er nodig aan het doden van een kind?

ANDROMACHE Waar past dat bij – tenzij een bloedig schrikbewind?

HELENA *(komt tussenbeide)*
Maar luister nu eens echt naar wat die vrouwen zeggen!

AGAMEMNON Wie heeft u wat gevraagd? Uw rol is uitgespeeld!

HELENA Hou op! Het gaat niet meer om mij, het gaat om hen.

AGAMEMNON Wie bent u? Geen Trojaanse en geen Griekse. Niets!
(houdt het kind buiten haar bereik)

HELENA U kwam toch helemaal hierheen om mij te zoeken?
Welnu:
Hier ben ik! Neem mij, voer mij weg. Laat hen in vrede.

AGAMEMNON Wie voor barbaren kiest, wordt als barbaar behandeld.

HELENA Haal minstens niet uw gram op zo'n onschuldig kind.

AGAMEMNON U hebt elk recht verbeurd om wat dan ook te eisen.

HELENA Was het niet erg genoeg dat u uw eigen dochter
Hebt leeg doen bloeden op de slachtbank van uw eerzucht?

AGAMEMNON U bent soldaat, gevangene, noch vrouw, noch mens:
Door uw verraad bewijst u dat u niet bestaat.

HELENA Hoe vaak nog, Agamemnon, zijn er doden nodig,
Vóór u de waanzin van uw drijfverij verstaat?
(allen stokken)

KASSANDRA *(op; verward; zingt)*
Mijn vader, die schoft,
Vrat mij op, vannacht.
Mijn moeder, die hoer,
Heeft mij afgeslacht.

HEKABE *(gepijnid)*
Kassandra...

KASSANDRA *(weert haar moeder af)*
Mijn zusterke vond
Mijn skelet in een gracht.
Wat ze zacht en droef
Zonder klacht begroef
In 't mos van een bos.
Zo vloog ik naar boven
Als vogelke-lief.
Zie: ik vlieg! Ik vlieg! *(stopt met zingen)*
Ik ben nog zo jong en ik was ooit zo schoon.
Dat heeft mij juist in 't verderf gedreven.
Ik had zelfs een vriend – waar is hij nu? *(tot Agamemnon)*
Mijn vriend? Bent u dat?
U komt mij bevrijden! *(wil hem kussen; stokt)*
Wat is dat? Uw hand is nat.
Met bloed bespat. Veeg ze af!
Bijna had ik ze vastgepakt. *(in zijn oor)*
U moet ons overleven, allemaal.
(kust hem lang, innig, teder)
U moet zorgen voor ons graf.
*(Agamemnon verwijderd zich en gooit Astyanax te pletter;
Andromache en Hekabe zijgen verslagen neer; Agamemnon af)*

KASSANDRA Waaraan herkent een mens het beste zijn bevrijder?
Al waar diens blik vol menselijke gloed op rust,
Bederft. Al wat zijn hartelijke mond maar kúst,
Verzengt. Zijn glimlach, zo verlegen en oprecht,
Kan vee vergiftigen, een boomgaard blakeren,
Zijn adem kan van ver een waterput besmetten.
Hoe meer ze ons vernietigen, hoe meer we ze
Verschuldigd zijn, aan dank, beleefdheid, levenskunst.
We zouden moeten leren hen te kussen! Als
Het ooit een eer was om een oorlog te verliezen?
Een voorrecht om door iemand uitgeroeid te worden?
Dan was het ons een eer het onderspit te delven,
Verdelgd door zulke vriendelijke, elegante,
Zo goedgeklede, welbespraakte keursoldaten,
Zo'n leger van integere aristocraten.
Dat is de schat die vrijheid heet en die hij brengt
Naar wie alleen maar blij kan zijn met zo'n geschenk.
Het geeft geen pas zijn overwinnaars te ontgoochelen
Door te volharden in zijn vroegere gewoonten,
Zoals daar zijn: in leven blijven, of zichzelf.
Aanvaard, Trojanen, het cadeau aan overwonnenen:
Verander in een lijk of in een ander volk.

HEKABE *(streelt haar over het hoofd)*
Welk reservoir van haat is, door de liefdesdaad,
In haar gesprongen, dat ze overloopt van kwaad?
Is dit mijn lieve, schone, jongste dochter nog?
Dit? Het stilste water dat mijn schoot op aarde zette?
Als zij al zo van lieflijkheid op slag naar wrok
Verandert – wie zal dan de kringloop ooit beletten
Van bloed naar bloed? Valt die dan nimmer stop te zetten?

- KASSANDRA Kom, laten we vertrekken. Waarom langer wachten?
 Vlecht op mijn hoofd een kroon van bloemen, moeder. Tooi me,
 Opdat ik me vergooien kan, en wees verheugd:
 Uw dochter wordt een bruid en roeit uw vijand uit.
 Nooit zal een liefdesspel een vijand meer bestraffen,
 Nooit zal een trouwfeest meer genoegdoening ver schaffen.
 Gooi rozenbladen voor mijn voeten, begeleid
 Met uw gezang de mars die mij naar zijn omarming,
 En ons naar Griekenland zal voeren, als een wapen.
 Ik kan meedogenlozer dan Helena zijn –
 Want die was werkelijk verliefd op een Trojaan.
 Komaan!
 Onze gedwongen ballingschap zal ons bevrijden.
 De slavernij brengt ons het einde van ons lijden.
 Vergeet uw leed. We moeten leren dansen – kom!
- HEKABE Is er een lied dat troost biedt aan een levend lijk?
 Wat blijft mij over dan het kermen van een klacht?
- KASSANDRA Vooruit! Ons Troje uit! Achter de horizon
 Ligt een triomf op ons te wachten, lachend, smachtend.
 Waar zijn de fakkels die een blijde bruid verdient?
 Waar zijn uw vlammen nu, en uw muziek, dat feestmaal?
 Hanteer uw vreugdevuur niet tot mijn eer, maar steek
 Uw stad in brand, zet elk restant in lichterlaaie –
 Het is maar ballast dat ons let om af te varen.
 Wat hebben wij behalve tijd nog te verliezen?
(ontsteekt zelf fakkels)
 Verniel wat reeds ruïnes zijn. Wat is hun waarde?
 Doof uw verstand en jaag het vuur in wat ons bleef,
 Opdat de gloed ons naar hun boten dreef. Ter zee,
 Ter zee! En zing en dans de hele overtocht,
 Opdat ik heelhuids Griekenland bereiken mocht.
(steekt wat overblijft van Troje in brand)
- HEKABE Zo komt een stad als Troje twee keer aan haar eind.
 Zo zijn de goden: ze verleiden ons tot voorspoed,
 Ze maken ons tot slaaf van liefde en geluk,
 Bedwelmen ons met hun beloftes van verlossing,
 Verdwazen ons met paradijzen in 't hiernamaals –
 En als we niet meer zonder kunnen, slaan ze toe:
 Ze nemen alles af en trappen het aan stukken.
(moeizaam recht; af met Andromache, die haar ondersteunt)
- KASSANDRA *(terwijl de ruïnes laaien)*
 Zing, moeder! Zing als nooit tevoren. Zing met mij.
 Zing als een vogeltje, bezat door ambrozijn,
 Dat met zijn veren pronkt als met miljoenen bloesems.
 Ter zee! Laat niets uw stemmen nog ontstemmen: zing!
 En dans, mijn moedertje. Met dartelpassen: dans!
 Ik zal hem doden, heel zijn huis leg ik in as
 En maak als eerbewijs zijn bruid ook tot karkas.
 Zing! Zing van vreugde – vlammen, vuren, haarden: zing!
 Ik kan niet wachten tot die bijl ook zingen zal
 Die zinderend de Griekse luchten zal doen splijten
 En van zo velen keel en schedel klieven zal.
 Komaan! Waar ligt zijn schip? Waar is mijn generaal?
 Wanneer mag ik aan boord? Hoe staan de zeilen? Bol?
 Zingt ook de wind? Door want en touwen? Voer mij weg,

Mijn mannen! Laat uw riemen rijzen. Laat ze dalen.
Ik huw met u. Met allemaal. De branding beukt –
Het ritme van een ademhaling. Duw mij voort.
Bezit mij. Maak u meester. Woel mij om. Als grond.
En zing. U schenkt. Aan Griekenland. Een schikgodin.
Vaarwel! Mijn Troje. Moedertje. Mijn broers. En zus.
Ik zie u. Weldra. Ben ik ook. Verhoord. Een schim.
Ik zing! Bemin. Ik overwin. Nog maar een kind.
Doorboord. Slechts een begin. In koelen bloede. Moord.
(valt uitgeput neer)

AGAMEMNON

(op; geëmotioneerd, bedrukt)
U allen, die in onze legers diende – u
Droeg een parool van hoop uit. Een aloud parool
Dat eeuwig nieuw is en door onze voorouders
In deze vrome woorden al gekoesterd werd:
‘Aan de geketenden: kom, treedt naar buiten. En
Aan wie in duisternis moet leven: weest bevrijd.’
(af)

Deel III:

Het nieuwe thuisfront

‘Dood, folter niet langer de aarde, wacht niet, lieve dood,
tot ik klaargekomen ben, maar doe zoals zij en sla toe.’

uit ‘Nu nog’, Hugo Claus

III.1 Het zingen van de bijl

*Klytaimnestra kijkt over de zee uit,
staande op de Griekse kust*

KLYTAIMNESTRA *(met een bijl in de hand)*

Ons wordt beloofd dat tijd verdooft en wonden heelt.
Ons wordt geleerd dat in berusting wijsheid schuilt,
En in aanvaarding een hernieuwd geluk ontkiemt.
Ons wordt bezworen dat uit woede weinig streving,
Uit bitterheid geen levenskracht te puren valt...
Wie dat gelooft, heeft nooit een kind door moord verloren.
Na al die jaren snakt mijn hart naar dadendrang,
Nog meer dan toen ons eerste schip vertrok naar Troje.
Na al die jaren kolkt mijn borst van razernij,
En suist mijn bloed en klopt mijn hoofd en schrijnt mijn ziel,
Nog meer dan toen mijn kind verstijfde in mijn armen
En kouder werd naarmate, levenloos en leeg,
Ze van een meisje tot een dood gewicht verviel.
Ach, mijn Ifigeneia...
Het licht liep uit haar oog, de kracht gleeed uit haar tong
Waarmee ze, tot het eind, haar vaders daad bezong.
Men zegt dat woorden vrij zijn – vrij van plicht en schuld.
Men noemt gedachten dartel en op zich onschadelijk.
Men zoekt alleen in handelingen naar een misdaad...
Maar taal kan scherper zijn dan staal. Een slangenbeet.
Als Agamemnon spreekt? Geef mij maar pijlenregens,
In plaats van de kwetsuren die zijn tongriem slaat.
Hij heeft met zijn betoog haar hoofdje gek gemaakt
En dol gepraat: zijn woord alleen al was een moord.
Ik ben tot veel in staat, maar nooit meer tot vergeving.
Ik ben niet Klytaimnestra, maar een instrument
Van wraak – gestaald door jarenlang geduld, gewet
Door wachten, wachten, bij de sprakeloze baren
Van onze kust. De t’rugkeer smekend van de man
Die ik in mijn gedachten dagelijks bestrafte.
O zwarte nacht die duizend sterren zoogt, o dag
Die als een wiel de zon over de hemel rolt –
Hoevele van u bracht ik door bij dit geweld
Van golven, wrakhout, wind en plannen voor vergelding?
Bij elk gerucht dat Troje was vernield heb ik
Gehuild van puur geluk: nu komen ze! Ze komen!
Bij elke dode die vermeld werd, huilde ik
Van puur verdriet: waarom hij niet? Hij leeft nog steeds?
Maar nu de stad der torens eindelijk geveld werd,
Is ook zijn laatste uur geteld. En geen gepraat
Alleen zal mij tot wapen dienen. Ik sla toe
In wat hij best verstaat: de taal van woord én daad.
Het lied van jaren opgespaarde moederhaat.

AGAMEMNON *(op; ontroerd)*
 Bent u dat? Klytaimnestra? Laat mij u bekijken...
 De tijd betoonde zich een milde meester. Sneeuw
 Kreeg amper kans uw ravenzwarte haar te bleken,
 Uw ogen glanzen feller nog dan in uw jeugd,
 De fijne lijnen rond uw mond, uw kraaienpootjes —
 Ze kronen het karakter in u, dat al sprankelde
 Toen ik u voor het eerst in ogenschouw mocht nemen.
 Die delicate hardheid van uw trotse houding,
 Die ingehouden volheid van uw boezem — alles
 Brengt in memorie dat uw schoonheid niet berust
 Op toeval: u bent zonneklaar Helena's zus...
 Maar door uw kuisheid bent u haar tienvoudig waard.
(kust haar)
 Om haar ging Troje op in vlammen, stierven duizenden.
 Om u, en ieder die wij in ons hart bewaarden,
 Keert nu ons leger zegevierend weer naar huis.

KLYTAIMNESTRA *(houdt de bijl voor hem verborgen)*
 Heb ik ooit het bestaan van Troje aangeklaagd?
 Ik heb om jullie overwinning niet gevraagd.

AGAMEMNON *(verbaasd)*
 We hebben, op elk vlak, gewonnen waar het ons
 Om was begonnen. Onze veiligheid? Voorgoed verzekerd.
 Alleen, dat geef ik toe: Helena lijkt verdwenen.

KLYTAIMNESTRA Het is geen zuster die ik mis. Ik mis een kind.
 Geofferd om wat zij voor u geworden is:
 Slechts wind. Slechts lucht. Iets waar men geen gewag van maakt
 Zodra men, dankzij haar, aan zijn triomf geraakt.

AGAMEMNON Er gaat geen tel voorbij of zij staat weer naast mij.
 Zij hield mij overeind als ik in Troje wankelde.
 Haar heugenis was vaak mijn enige houvast
 Als onze onderneming dreigde te kapseizen
 In een moeras van laster, tegenslag en steeds
 Weer onderling gekonkel van mijn bange troepen...
 Ten overstaan van hen, maar ook in eenzaamheid,
 Kon ik mij steeds beroepen op haar testament
 Als martelaar. Mislukken kon geen optie zijn.
 Een nederlaag had haar bezieling geblameerd,
 Een overgave haar standvastigheid onteerd.
 Door dat geloof gedreven vochten wij als wolven,
 Een onverbreekelijke roedel, samen sterk —
 Dat had zichzelf van Grieken zo gewild! Door haar
 Heeft elk van ons het beste van zichzelf gegeven,
 Bleef zelfs de loomste generaal gemotiveerd.
 Voor haar! Wij zouden haar verraden hebben als
 Wij onverrichter zake waren weergekeerd.

KLYTAIMNESTRA Zij is verraden — door haar vader, lang voordat
 Het eerste dak van Troje walmde, lang voordat
 De eerste stadspoort openbrak, de eerste pijl
 De eerste wonde sloeg die etterde... Lang vóór
 Uw eerste boeg de kusten van het Oosten kuste,
 Was zij, op haar geboortegrond, uw eerste dode.
 Zo hebt u bij de onverschilligste der goden
 Uw eeuwige vermaardheid afgekocht — voor haar

Hebt u wat klatergouden roem geritseld. Ik
Bleef achter met een pijnlijk etterend abces.
(verbijt woede tranen)
Een toegewijd gezwel van wrok en zelfverwijt –
Het snijdt steeds meer mijn adem en mijn leven af.
(gooit zich op hem; slaat hem met beide handen)
Ik had u moeten doodslaan vóór uw eerste woord
Haar oor bereiken kon, nog vóór ze werd geboren.
U had ik moeten doden – haar ben ik nu kwijt.
(valt hem ten slotte in de armen; intiem, bijna teder)
Ik vond alleen soelaas in bloederige dromen. *(streelt zijn gezicht)*
Het beeld waarin een bijl uw voorhoofd splijt, schenkt mij
Respijt. Uw angst verleent uw bloed zo'n drang dat het
Zich schielijk gutschend uit uw lijf bevrijdt. *(kust hem)*
Het wast mij, als een rode, lauwe, malse regenbui
Waarvan ik als het koren op een veld geniet –
Verkwikt, gelaafd, gevoed, door zulke godengift.
Maar ach... Wat is de winst van dromen, als men niet
Zijn meest hartstochtelijke wens kan uit doen komen?
Uw dood dient mij tot niets. Haar krijg ik nooit terug.

AGAMEMNON *(teder, maar onwennig)*
Gun mij ten minste dit: dat ik de omvang van
Uw offer schat naar waarde, en uw kwaadheid snap.
Wat had u anders moeten voelen dan die woede?
Het tegendeel had pas verbaasd, zeer zeker van
De moeder die u bent. Voor u was liefdesplicht
Geen ijdel woord. Zelfs vóór uw eerste liefdesspel.
Zoals u zingend, en omringd door vreugdevuur
Van fakkels, als mijn bruid ooit naar het altaar stapte?
Die ernstige, gedecideerde oogopslag.
Die lippen, eerbiedwaardig maar vol bodemloos
Verlangen. Schoonheid door voorbeeldigheid getemperd:
Een meisje dat al speelt voor vrouw vóór ze het is.
Dat is wat ik vaak voor mij zie, als beeltenis.

KLYTAIMNESTRA *(legt haar hand op zijn mond)*
Maar zwijg nu toch. Spreek mij niet van voorbijgegaan
Geluk. U, overwinnaar der Trojanen, u:
Voortaan een godenzoon, voor wie geen taak te groot is,
Die heeft tweegebracht wat niemand had verwacht,
Die weet dat heel de wereld aan zijn voeten ligt,
Die alles deed wat menselijk ondoenbaar leek –
Toe, praat niet meer. Breng haar terug. Schenk mij mijn kind.

AGAMEMNON *(maakt zich los)*
Indien mijn dood haar weer kon brengen, stierf ik nu.
We moeten hiermee leren leven. Als zo velen.
Geliefden, moeders, vaders... Iedereen voelt pijn
Die – toch ten dele – wordt verzacht door hen te eren
Die vielen op het veld van vaderlandse trouw.
Hun nagedachtenis mag nooit verloren gaan.
In ruil staat het ons vrij om, zonder angst of blozen,
De legitieme vrucht te plukken van hun inzet.
Niet enkel Troje is aan wederopbouw toe.
Gezien onze verliezen – ook aan materieel –
Is het rechtmatig en normaal dat ook Trojanen,
Als dank en steun, een deel van ons herstel betalen.
*(Hekabe, Andromache, Cassandra en Helena op,
die laatste onherkenbaar vermomd)*

- KLYTAIMNESTRA *(zinkt verbijsterd voor Cassandra neer)*
 Wat is dit voor een wrede zinsbegoocheling?
 Wat doet dat kind hier? Wat heeft dit voor doel of zin?
- AGAMEMNON Ik heb deze Trojaanse vrouwen kunnen redden
 Voor ze ten prooi vielen aan plunderaars. Aan u —
 Voor ze verdeeld worden onder mijn generaals —
 Om uit te kiezen wie, voortaan, u bij zal staan.
- KLYTAIMNESTRA *(streelt ongelovig over Cassandra's gezicht)*
 Waarvoor heb ik dan bijstand nodig? Mijn gezin?
 Mijn huis, dat leeg is — moet iemand het helpen vegen?
 Hoe kunt u hopen dat het doden van ons kind
 Valt af te kopen met de komst van een slavin? *(tot Cassandra)*
 Vergeef het ons. Vergeef het mij. Wie bent u toch?
- KASSANDRA *(laat zich de strelingen welgevalen)*
 Waarom zou ik u om het even wat vergeven?
 Hebt u zich tegen deze man verzet, toen hij
 Gestopt had kunnen zijn, en u daartoe het recht had?
 Terwijl het in de Griekse kudde wemelde
 Van lammeren, liet u hem de beloning van
 Uw weeën, het geschenk van uw gekwelde lendenen,
 De keel afsnijden. Had hem toen ook zelf geslacht!
 Dan moest u mij niet sussen met uw laffe klacht.
- KLYTAIMNESTRA U hebt gelijk. U ziet de waarheid. U ziet alles.
(tot de andere vrouwen)
 Heeft iedereen van u zo'n zienersoog als zij?
- HEKABE Ik ben haar moeder en ik smeed u: neem het haar
 Niet kwalijk, duid haar niets ten kwade, wat u ook
 Verneemt, ik vraag vergeving in haar naam — spaar haar.
- KLYTAIMNESTRA Dat spreekt vanzelf. Ik zoek geen kwaad. En wie bent u?
- ANDROMACHE De vrouw van Hektor. Ooit. En bijna een vorstin.
 Wat maakt het uit? Nu ben ik buit. Straks uw slavin.
- KLYTAIMNESTRA Hou op mij aan te staren. Ik ben maar een vrouw
 Als u, met u verbonden door verlies en leed.
 Ik had aan deze hele oorlog part noch deel.
(tot Agamemnon)
 Breng hen terug. Bevrijd hen. Ik beveel het u.
 Waar wacht u op? Bevrijd hen. Maak hen los. Vooruit!
- KASSANDRA Gelooft u dat ik zomaar buit ben? Uw slavin?
 U wordt als koningin en vrouw opzijgezet.
 Mijn slavernij zal zich beperken tot uw bed.
- KLYTAIMNESTRA Wat zegt u? Maar natuurlijk... Nu zie ik het ook.
(tot Agamemnon)
 Is dit uw overwinning? Dit: uw prachtprestatie?
 U doodt op vaderlandse grond een kind en brengt,
 Van ginds naar hier, een ander mee, dat u verkracht?
 Wordt dat het loon voor mijn verlies en al mijn wachten?

- AGAMEMNON Ik heb dit niet gezocht. Het heeft mij overvallen.
Ook ik bracht al die jaren door in eenzaamheid –
Ook ik ben maar een mens, voor angst en zwakte vatbaar.
Ik stond voortdurend bloot aan twijfels en gevaar,
Terwijl de opdracht die Ifigeneia gaf
Mij op de schouders drukte, dagelijks, loodzwaar –
Beseft u hoe zo'n kolossale last kan wegen?
- KLYTAIMNESTRA Wie heeft u ooit gevraagd om hem te dragen? Wie?
- AGAMEMNON Uw dochter! Al ontkent u dat in alle talen.
Uw dochter, die nooit vrouw heeft kunnen worden, die
Nog duizendvoud gebrand staat in mijn hart, en die
Ik mis. U bent echt niet de enige die rouwt.
- KLYTAIMNESTRA 't Is de manier waarop men rouwt die wil verschillen.
De een kwijnt weg in eenzaamheid en schuldbesef,
Terwijl de ander zich in schande overtreft
Door met slavinnen een gedwongen bed te delen.
Is dat de kuur die uw kwetsuur om haar moet helen?
- AGAMEMNON Het zal u niet meer last berokkenen dan nodig.
U blijft vorstin, met alle eerbewijs van dien.
Maar vraag mij niet dat ik ook afscheid neem van haar.
De zee is diep? Zo diep hou ik ook van Cassandra.
- KLYTAIMNESTRA Zo diep hield u ook van Ifigeneia – nee?
- AGAMEMNON Denk wat u wilt, vervloek me of negeer me, schreeuw
Mijn schuld van alle daken, haal mij onderuit.
Maar na een zekere limiet helpt dat niet meer.
Men moet, Trojaan of niet, op een bepaald moment
Zijn nederlaag aanvaarden. Zijn lot zoals het is.
Dat wordt, voortaan, uw enige bekommernis.
(af)
- KASSANDRA (na een stilte; tot Klytaimnestra)
'U moet uw nederlaag aanvaarden...?' Wat, mevrouw,
Maakt dat van u en mij? Rivaal of bondgenoot?
Indien dat laatste: blijft ons werkelijk alleen
De keuze tussen onderwerping met of zonder
Berusting in ons lot? Of kunnen medestanders
Elkander sterken tot verzet? Tot iets heel anders?
- HEKABE (tot Klytaimnestra)
Ik bid u, luister niet naar haar, wat zij ook vraagt.
Zij is het laatste wat mij blijft op aarde, spaar
Haar. Laat u niet bepraten – smee ik u als moeder.
- KASSANDRA Denk als een moeder, en erken wat mij hier wacht.
Ik ben met bruto geweld veroverd, weggevoerd
Als vee, de stad die ik bewoonde ligt in as. (op Hekabe wijzend)
Mijn enige verwante? Dood, op sterven na.
De rest werd voor mijn ogen afgeslacht, verminkt,
Vernederd in de naam van uw beschaving. Ik?
Hierheen gebracht, gevangen zonder rechten en
Onder het mom van liefde elke nacht verkracht –
En voor hoe lang? Hoe lang houdt de begeerte stand
Van mannen? U vormt daarvan al een mooi bewijs.

Wacht mij hetzelfde niet? En tot dezelfde prijs?
Ooit worden wij pas echt elkanders lotgenoot:
Verweesd en verlaten, vergeten en verraden...
Talm niet. Straks is uw buitenkans voorbij. Sla toe.
Vergeld ons allebei. Gebruik daartoe wat hij
Vandaag bezingt als sieraad van zijn leven: mij.

KLYTAIMNESTRA Moet ik een leven nemen om er een te wreken?
Waarom dan niet het zijne? Hij draagt alle schuld.

KASSANDRA Wanneer beseft u het groteske van die leugen?
U bent zo schuldbeladen als uw man – misschien
Nog meer, want u hebt nooit geloofd in wat hem drijft.
Hij heeft ten minste een excuus, een vaderland –
En hoe luidt uw verweer, waardoor u afzag van
Verzet? Hoeveel Trojanen zijn door u gered?
Waar blijft de biecht, de boete voor uw zwijgzaamheid?
Wat zou ik smeken? U staat bij mij in het krijt.
Vooruit. Sla toe. Vergoed met bloed wat u mij aandede.

HEKABE *(zwakjes)*
Ik smEEK u: doe het niet. Dan ga ik liever ook.

KLYTAIMNESTRA *(neemt de bijl ter hand)*
Komt er dan nooit een einde aan de cirkelgang
Van wraak, van oog om oog, van moord en ondergang?

KASSANDRA Ja: nu! Met u. Met mij. Wij breken allebei
Die kring van straffeloosheid en mooipraterij.

KLYTAIMNESTRA Maar waarom jegens u? Wat hebt u mij misdaan?

KASSANDRA Het gaat niet om wat ik gedaan heb, maar om wat
Uw daad beduidt en wat mijn dood verduidelijkt.
Wij zijn al lang niet van belang, wij zijn niet wie
We zijn, men is pas wat men kan betekenen.

KLYTAIMNESTRA U praat steeds meer als hij – wat is dan nog de zin?

KASSANDRA Er is geen taal die hij begrijpen zal als deze.

KLYTAIMNESTRA Moet ik dan doen wat ik in hem heb aangeklaagd?

KASSANDRA Sla toe.
Alleen daardoor wordt uw blamage weggevaagd.
Sla toe!

KLYTAIMNESTRA *(heft de bijl)*
Ik heb nooit bloedvergieten nagejaagd, laat staan
Jegens een kind als u, dat schuld noch schande draagt.

KASSANDRA Wat voor een toekomst wacht mij hier? Tot hoer verlaagd,
Gebruikt, verbruikt, daarna geloosd en weggejaagd.
Ik smEEK het u. Sla toe.

KLYTAIMNESTRA *(laat de bijl weer zakken)*
Geen mens die ooit een kind verloor en hierin slaagt.

KASSANDRA *(smekend)*
Sla toe.

KLYTAIMNESTRA Er is al zo veel wat aan mijn geweten knaagt.

KASSANDRA En als Ifigeneia het u had gevraagd?
(Klytaimnestra slaat met een wanhopige schreeuw toe)

KASSANDRA *(wankelt; gelukzalig)*
Dan toch. Alsnog. U bent gezegend. Zij geprezen.
Verwijt uzelf niet wat de tijd mij toch zou leveren.
Zij het veel later en met nooit zo veel betekenis.
(toont haar bloed)
Kijk nu! Zo ben ook ik op weg naar een triomf.
De enig echte. Die van de ontbonden mens.
(weert haar moeder af)
De levenden zijn zoveel treuriger en tragischer
Dan een door wormen aangeknaagd, bedorven lichaam.
Een mens? Dat is verraad, geweld, verachting. Trots.
Ons rottend vlees is zoveel eerlijker en schoner.
Een lijk is wroeging, schroom, soelaas. Melancholie.
Een mens stelt weinig voor in vergelijking met
De bloem van zijn tevoorschijn wroetende geraamte,
De lelie van zijn schedel. Geen toneel zo leeg,
Geen schouwspel zo abominabel als een mens,
Een volk, in overwinning. Maar óverwonnen?
(toont zich)
Vernederd, en verworden tot een hoopje rottenis?
Er is ter wereld niets zo mooi. En zo hoogstaand.
(geeft bloed op; struikelt; tot Klytaimnestra)
Ik heb uw dochter nooit gekend. Maar weet beslist:
In mijn plaats was zij. Evenzeer erkentelijk. *(tot Hekabe)*
Ach, moederlief. Mijn moederdier. Mijn muizenmoedertje.
Treur niet. De pijn is jammerlijk, maar snel voorbij —
Dat moet u zich toch nog herinneren? Van mij?
Bekijk dit. Als een tweede. Betere. Geboorte.
Huil niet. Ik ga. Versla. Die Griek. Besta. Pas nu.
Ik zie. Ook u. Weldra. Weldadig. Continu.
(sterft)

HEKABE *(na een stilte; tot Klytaimnestra)*
U bent een moeder, zoals ik. Dus u verstaat
Wat ik u smeken wil? Laat mij niet ondergaan
Wat u is overkomen toen uw kind u werd
Ontnomen. Gun me dat ik niet van haar moet dromen.
Waar zij ook is, laat mij meteen naar haar toe komen.
Help mij. Sta mij terzij. Wat niemand deed voor u,
Doe dat voor mij. Uit wroeging. En uit medelij.
(Klytaimnestra treft nu ook Hekabe)

HEKABE *(in pijn; tot Klytaimnestra)*
Aanvaard mijn dank. En maak u geen verwijten. Wat
Mijn kind ook zei: u treft geen blaam. U bent als wij.
(kijkt op)
Vergun mij, goden, snel de kus en rust des doods.
Gun mij een slot dat sust en alle tranen droogt.
O zonen, o mijn dochters... Allemaal voorbij.
Vaarwel, mijn stad, mijn Troje. Wij zijn net als u.
Vertrapt. Gepijnigd. Onherstelbaar. Wij zijn u.
(sterft)

ANDROMACHE *(tot Klytaimnestra)*
 Ik vraag u niets en scheld u ook niets kwijt. Wat u
 Ook doet, u blijft een van onze belagers. Ik
 Aanvaard van u compassie, straf noch eerherstel.
(neemt Klytaimnestra de bijl uit handen)
 Ik stel mijzelf wel schadeloos. Dat komt mij toe.
 Ik wil niet tot het einde van mijn dagen klagen –
 Ik haal dat einde eigenmachtig dichterbij.
(gooit zich op het scherp van de bijl; in pijn)
 Van allen die ik heb gehaat, staan bovenaan:
 De doden. Alle doden. Zij zijn vreemdelingen
 In ons gezamenlijke vaderland – het leven.
 Waar komen zij, en met zo velen, toch vandaan?
 Die onbekende angstaanjagers? Die barbaren?
 Ze overspoelen ons, ze nemen alles over.
 Het lijkt alsof ze sneller kweken dan de ratten.
 En hoe stelt men zich tegen hen teweer? Misschien
 Is dat de reden van de moordzucht onder levenden:
 Verdoofd en uitgeput, verzwakt door hun gevecht
 Tegen die niet te stuiten stroom van doden, groeit
 Ook de behoefte om iets warmes, iets levends, iets
 Van ons, ja zoals ons, te haten en kastijden.
 Iets wat behoort tot ons domein, tot ons terrein,
 De wieg, de bakermat van ons bestaan – het zijn.
(gooit zich een tweede keer op de bijl)
 De vijand die we meest beminnen is de mens
 Die ademt, schreeuwt, die pijn kan lijden, en kan bloeden.
 En niet die vreemdelingen! Roerloos, koud en bleek,
 Met lege oogkassen, en grijnzend zonder lippen.
 Die sprakeloze overheersers, die tirannen,
 Die onze jeugd en hoop verbannen, onze waardigheid
 Besmeuren, onze vrijheid, liefde, álles met
 Het ontzagwekkende gewicht verpletten van
 Hun stijve vlees, hun weeë geur... *(krimpt ineen)* Astyanax?
 Astyanax... Zo klein. Zo licht was zijn gewicht.
 Ik hoopte op de wind. Dat hij mocht blijven zweven.
 Zijn vallen? Eindeloos. Totdat de aarde brak.
 Niet hij. Mijn hart, mijn keel. Ook ik. De hémel brak.
 De grond onder mijn voet. Mijn hoofd. Mijn schoot. Mijn bloed.
 Ik hoor nog steeds. Zijn kreet. En dan? Die stilte! Stilte.
 Stilte.
(sterft)

KLYTAIMNESTRA *(verslagen; tot Helena)*
 Het staat u vrij, Trojaanse, om te gaan. Verdwij.
 Spoed u het land uit voor men u kan vinden, ga
 Naar waar de wind u voert en bouw iets op. Besta.
 Vergeet wat u is aangedaan, en laat om mij
 Geen traan. Ik heb geen buit meer nodig, of slavinnen.
 Er is ter wereld niets wat ik nog wil beginnen.
 U kunt de dans ontspringen, ik heb afgedaan.
(Helena neemt de bijl en reikt die aan)

KLYTAIMNESTRA *(de bijl niet accepterend)*
 Er vloeide bloed genoeg. Waarom moet ik opnieuw
 De schaar zijn voor de levensloop van een wildvreemde?

HELENA Nooit had ik zoon of dochter. Ooit had ik een zus.

KLYTAIMNESTRA *(kijkt haar aan)*
Helena?

HELENA Vergeef me. Wat gebeurd is, heb ik nooit gewild.
Wat deed ik fout? Ik liep de liefde achterna,
Waarvoor ik alles wat ik was heb opgeofferd.
Met geen moment van spijt — ik was het blije niets.
Wat ik vergat? Dat zelfs het niets kan leiden tot
Vernietiging. Een hele stad, een volk, zijn kinderen...
En eerst van al Ifigeneia! Ik heb steeds
Van haar gehouden. Ik herkende mij in haar.
Ik had hier moeten blijven. Nooit is liefde waard
Dat zo veel zielen vogelvrij worden verklaard.

KLYTAIMNESTRA *(omarmt haar)*
Wij konden, u noch ik, verhinderen wat is
Geschied. Wij waren domweg onbelangrijk. Nee:
Men deed met ons zijn voordeel zonder onze steun.
Wilt u dat zien als zonde? En vergeving vragen?
Ga uw gang maar. Ik geef ze u. Het is van geen
Belang meer. *(kust haar)* Vlucht. Ze vonden u tot nu toe niet.
Waarom dan in de toekomst? Zoeken ze u wel?

HELENA *(knielt neer naast de Trojaansen)*
Dat is voor mij van geen belang. Ik ben niet langer
Helena, ik ben een van hen. Vraag niet dat ik
Een tweede keer verraad en achterlaat wat ooit
Voor mij het enige betekende wat telde.
Mijn vlucht stopt hier, waar ik ooit ben vandaan gevluht.
En ik wil eindigen als hen. Als hun gelijke.

KLYTAIMNESTRA Zou het niet beter zijn indien geen mens ooit nog
Beroep zou maken op een groep, of wat dan ook?
Doe in mijn plaats wat ik niet kan: begin opnieuw.
Een schone lei! Aan geen partij of land gebonden.
De wereld is enorm. U wordt nooit weergevonden.

HELENA Waar ik ook ben, ik draag mijn schoonheid mee — als vloek,
Als doem, als pokken. Binnenin ben ik nog meer
Verziekt: ik draag, als plaag, het beeld mee van een stad,
Ten onder gaand in vuur en vlam, in stof en schande.
Ze kantelt in een bad van bloed en zuur; haar kruin,
Haar kroon van torens weggeschoren. Wie er woonde
Werd weggevoerd of uitgeroeid als mieren. Wie
Ik liefhad: afgemaakt, verminkt en niet begraven...
De wereld is enorm, maar overal hetzelfde.
Een schone lei? Ik ben te moe. Ik ben hét moe. Sla toe.
(reikt opnieuw de bijl aan)

KLYTAIMNESTRA *(neemt de bijl over)*
Hebben we daar mekaar na jaren voor ontmoet?
Om al meteen weer afscheid van mekaar te nemen?

HELENA Tenminste hebben we mekaar opnieuw ontmoet.
Tenminste kunnen we mekaar nog afscheid wensen.

KLYTAIMNESTRA Is dat mijn doem? Mijn straf? Dat ik geweld verafschuw,
En anders niets moet doen vandaag dan mensen doden?

HELENA Welnee – geen doem, geen vloek. U gunt mij slechts wat u
Voor Hekabe en zelfs Cassandra deed. (*kust haar*)
Dat heet geen straf, maar goedertierenheid. Herstel
Van groter leed. Sla toe. Ik zie u snel. Vaarwel.
(*Klytaimnestra doodt haar zuster; gooit de bijl weg; gaat op de grond zitten*)

AGAMEMNON (*op; overziet de ravage; kust het lijk van Cassandra;
sluit haar de ogen; knielt neer voor Klytaimnestra; buigt het hoofd*)
Komaan. Voltooi de klus. Maak uw karwei af. Ik,
Van alle schepselen op aarde, zal dat best
Verstaan. Ik heb het u, in feite, voorgedaan –
Stel u een doel voor ogen, wijk geen duimbreed af,
Doof uw gevoel, en laat geen vijand levend achter...
Deed ik, op grote schaal, iets anders in het Oosten?
En deed ik het voor iemand anders dan voor u,
Voor iedereen als u, in dit gezegend land?
Dit is de prijs die een bevelhebber betaalt
Als hij, zelfs met een overwinning, huiswaarts keert.
Daar wachten hem de argwaan en de walg, de blaam
Van burgers die aan hem de grondslag wijten van
Het luxelevens dat ze danken aan zijn lasten –
Zijn letsels, littekens, gestorven makkers en
Zijn slapeloze nachten vol van gruwelen...
Ik neem die walg voor de soldaat op mij. Zelfs dat
Hoort bij mijn eed van trouw, de eer die ligt in plicht.
De grootste vrijheid is de klacht van wie met zijn
Behoeders lachen mág. De vlijmende kritiek van wie
Een levensstijl geniet die niet bestaan had zonder
De inzet van zijn mikpunt: ik. Het weze zo –
Sla toe. Ik ga, bemoedigd door de wetenschap
Dat de geschiedenis mijn naam zal zuiveren,
En generaties in de toekomst zullen inzien
Dat ik geen keuze had. Ofwel versloeg ik Troje,
Ofwel ging in de botsing der beschavingen
Ons land verloren, onze welstand, en ons volk.
Als u de onvermijdelijke wreedheid van
Dat pijnlijke dilemma slechts aan mij wilt wijten?
Als u verwacht dat ik, wanneer culturen strijden,
Partij zal trekken voor de overkant? Sla toe –
En zie wie de historie in zal gaan als held,
En wie voor altijd zal geboekstaafd staan als lafbek.
Zelfs zonder dat. Sla toe. Wat blijft mij over als
Beweegreden voor mijn bestaan? Wat is, in tijd
Van vrede, nog de rol, de taak, van de soldaat?
Wat is een leven zonder ideaal, tenzij
Een paar jaar langer eten aan de voorkant en
Een paar jaar langer zich langs achteren ontlasten? (*stilte*)
Help mij. Slá toe. Na alles wat ik, desondanks,
Voor u gedaan heb, is het tijd voor mijn vergoeding,
Hoe ongepast u dat ook in de oren klinkt.
(*stilte; smekend*)
Help mij. Wat u gegund hebt aan een oude vrouw,
Een weduwe, een meisje en een zwerfster, laat
Dat niet onthouden zijn aan wie nog steeds uw man is.
Help mij. En schenk uzelf vergiffenis. En mij.

KLYTAIMNESTRA (*staat op; neemt de bijl; gaat naar hem*)
U vraagt om een pardon? U smeekt om een vergoeding?
U eist uw plaats op in het grootboek der geschiedenis?
(*legt de bijl voor hem op de grond*)

Doe maar. Wat oude vrouwen lukt en weduwen,
 Kan geen probleem zijn voor een eeuwige soldaat.
 U hebt ook eigenhandig al het andere
 Teweeggebracht en opgelost – wel: help uzelf.
 Wat u in naam van uw gemeenschap deed, uw volk,
 Uw land, uw dochter, uw cultuur, zelfs mij – wat niet? –
 Hebt u alleen voor eigen naam en faam gedaan.
 Waarom dan ook uw laatste adem niet? Sla toe.
 Ik heb genoeg gedood, genoeg vergoed, genoeg
 Betaald. Een vrouw moet leven geven, dat hebt u
 In mij kapotgemaakt. Wat valt er meer te zeggen?
 ‘Sla toe’? Welnee. Laat dit uw dood zijn: blijf in leven.
(bedekt de vier lijken met een laken)
 Of nee. Slá toe, en neem uw volk, uw Griekenland,
 En heel uw leger mee, en heel uw prachtcultuur,
 En leg ze naast u in uw kist, en laat ze rotten.
 Mij om het even. Ik heb nooit om ze gevraagd –
 Wat zou ik ze beklagen dan? *(kust zijn voorhoofd)* Doe maar. Ik ga.
 De wereld is enorm. Ik wil verloren lopen.
 Weer naakt zijn. En opnieuw beginnen. Zonder doel.
 Niets meer verlangen. Niet meer hopen. En wie weet?
 Misschien kom ik u tegen. Ergens. Misschien niet.
 De wereld is enorm. Het leven ook. Wij niet.
(af)

AGAMEMNON

(lange stilte; staat op; neemt de bijl ter hand)
 Wij beloven het. De hand op het hart. Dat uw offer niet
 voor niets was. Wij weten waarover wij spreken. Wij
 kennen de pijn. Het hartverscheurende verlies. Dat strijd
 tweebrengt. Wij weten wat dat is. Iemand verliezen.
 Wij hebben hem horen schreeuwen. *(beproeft met zijn duim
 het scherp van het blad)* Er is weinig zo intiem als een mens
 op het moment van zijn sterven. Zeker als je hem kent.
(kijkt om zich heen) Maar wij kennen ook de vastberadenheid.
 De wilskracht, waarmee wij het wapen van een gestorven
 makker oprapen. En de strijd voortzetten. Voor hem.
 Voor ons. Voor iedereen. *(kijkt naar de bijl)* Wij kennen dat.
 Wij kunnen dat. Wij? *(kijkt weer om zich heen)* Wij! *(fade-out)*
 Wij...

Doek.

Colofon

Atropa. De wraak van de vrede is geschreven in opdracht van Toneelhuis (Antwerpen). Het is een zeer vrije bewerking van diverse bronteksten, hoofdzakelijk alle stukken van Euripides die handelen over de Trojaanse oorlog, maar ook teksten van Aischylos, Jean-Paul Sartre, George W. Bush, Donald Rumsfeld en Curzio Malaparte (meer bepaald uit *De huid*). Guy Cassiers regisseerde de voorstelling die in 2008 in première ging in Antwerpen. De tekst werd in datzelfde jaar uitgegeven door Prometheus (Amsterdam).

Atropa. De wraak van de vrede werd gespeeld door; Katelijne Damen (Andromache), Gilda De Bal (Klytaimnestra), Abke Haring (Ifigeneia / Cassandra), Marlies Heuer (Hekabe), Ariane van Vliet (Helena) en Vic De Wachter (Agamemnon). De dramaturg was Erwin Jans.

De tekst van *Atropa. De wraak van de vrede* mag vrij worden gedownload en verspreid. Opvoeringen, geheel of gedeeltelijk, mogen pas plaatsvinden na een voorafgaande schriftelijke afspraak met SABAM

Aarlenstraat 75-77 1040 Brussel
+/32/2/286 82 11 contact@sabam.be www.sabam.be

© - Tom Lanoye, Antwerpen, 2008/2012

vorm: Jeroen Los 2012